

SUMARI DEL FASCICLE (ANY IX-1921)

- Xavier Llorens i Barba. Estudis i carrera professional.**
La seva actuació docent. J. SERRA HÚNTER
- Vitamines, hormones i drogues D. BORUTTAU**
- Extrets de les Memòries de la Secció de Ciències (1911-
1920)**
- Memòria per a l'organització d'un Institut o Seminari
de Fisiologia experimental PI SUNYER i BELLIDO**

Per a completar la col·lecció ha estat feta d'aquest fascicle una edició de 200 exemplars
el novembre del 1937

XAVIER LLORENS I BARBA

ESTUDIS I CARRERA PROFESSIONAL

LA SEVA ACTUACIÓ DOCENT⁽¹⁾

Les principals notícies biogràfiques i les característiques de la personalitat de Llorens ens són ja a bastament conegudes. Una cosa semblant podem dir respecte de la seva significació filosòfica, sobretot quan ha estat avalada per pensadors contemporanis, amics i deixebles del gran mestre. No comptem, però, encara amb una biografia completa; tampoc no podem considerar ideal per a la reconstrucció del seu pensament la publicació de les *Lliçons de Filosofia*, feta per la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona.¹ És, doncs, de gran utilitat continuar la recerca i examinar algunes afirmacions, sovint contradictòries, d'historiadors i crítics. El recull de noves dades i l'exploració dels materials que puguin restar de les ensenyances de Llorens, no tenen altra finalitat que la de servir d'inici a una revisió que permeti de confirmar o de rectificar l'opinió corrent sobre la ideologia i les doctrines de l'home que després de Balmes ha tingut més renom filosòfic a la Catalunya vuitcentista.

En les mateixes planes d'aquests ARXIUS ha estat feta la presentació de l'obra de Llorens. Fou l'any 1916 que Eugeni d'Ors, contrapuntat amb la Universitat, i després d'atacar desconsideradament els seus professors, volgué avançar-se a la tasca que estava realitzant la Facultat de Filosofia i Lletres,

1. Aquesta recerca està basada, quasi totalment, en documents universitaris.

Hem consultat a l'Arxiu de la Universitat els expedients d'estudis i el de catedràtic de X. Llorens, i a la Facultat de Filosofia i Lletres els llibres d'actes, d'oficis, de graus i el de registre de títols. El tema l'hem encetat en el nostre estudi *Alguns aspectes de la vida universitària del doctor Llorens i Barba*, redactat el 1920 i publicat a la revista vilafranquina *Penedès* (1922), del qual hem de considerar com a una ampliació l'actual acoblament de dades.

2. *Lecciones de Filosofía*, explicadas en la Universidad literaria de Barcelona durante los cursos de 1864-65 y 1867-68, por el catedrático de Metafísica doctor don Francisco Xavier LLORENS Y BARBA, taquigrafiadas por su discípulo doctor don José Balari y Jovany, catedrático de taquigrafía. (Barcelona, 1920, tres toms.)

Aquesta edició caldria que fos revisada segons les fonts autèntiques de l'ensenyament de Llorens i les possibles modificacions resultants d'altres manuscrits. No oblidem, sobre aquest particular, les paraules del doctor Balari: *Les Lliçons són un moment històric de la vida del doctor Llorens i no resumeixen tots els coneixements filosòfics respecte la seva doctrina.* (Vegeu l'apèndix E.)

en els moments, precisament, en què aquesta preparava l'edició del manuscrit Balari.¹ Efectivament, en el volum IV, fascicles I a IV, aparegué la traducció catalana dels coneguts *Apunts* que Llorens acostumava a dictar a classe. L'edició duia aquest títol: *Resum d'un Cours universitari segons notes d'un deixeble.*² Algú podria suposar que els *Apunts* substitueixen les *Lliçons*. Res d'això. El manuscrit Balari és el text taquígrafiat de les explicacions universitàries de Llorens, mentre que els *Apunts* són un compendi elemental del Cours de Filosofia, redactat pel professor segons els principis de la doctrina escocesa, tal com ell l'havia modificat.

Creiem que la publicació d'aquestes dades facilitarà l'esmentat objecte i, al mateix temps, estimularà els nostres intel·lectuals a treballar per a l'esclarament d'aquest problema històric, que és una nova aportació a la revisió definitiva dels valors culturals de la nostra Renaixença.

ÈPOCA ESCOLAR DE LLORENS. ESTUDIS PRE-UNIVERSITARIS.

Els estudis equivalents al que avui en diem Batxillerat els cursà Llorens a Vilafranca del Penedès, Tarragona i Cervera. Els primers anys, continuació de l'ensenyament primari, a la seva vila nadiua, a la càtedra o escola pública sostinguda per l'Ajuntament, on afirma el mateix Llorens que cursà les matèries del període que aleshores anomenaven de llatinitat.³ Després anà al Seminari Conciliar de Tarragona, a estudiar els tres anys de Filosofia, segona època diríem del Batxillerat. Els cursos dels 1833-34 i 1834-35 els passà en aquella població aprovant, respectivament, Lògica i Ontologia i elements de Matemàtiques, el primer, i Física general i particular, el segon. Acol·lint-se a la R. O. del 22 d'octubre del 1835, cursà privadament Metafísica i Ètica, incorporant aquests estudis, mitjançant examen, a la Universitat de Cervera. Això esdevenia el 1836. Nou anys més tard, el 15 de novembre del 1845, obtenia per unanimitat el grau de batxiller en Filosofia, títol universitari pel qual eren exigits els estudis que acabem d'esmentar.

1. Josep Balari i Jovany (1844-1904). Deixeble de l'helenista Bergnes, del filòsof Llorens i del taquígraf Garriga i Marill. L'any 1872 guanyà, per oposició, la càtedra de taquígrafia de l'Institut de Segon Ensenyament de Barcelona, i el 1882 la de Llengua grega de la Universitat. Llorens li digué en certa ocasió que fóra el successor de Bergnes de les Cases i que escriuria el diccionari etimològic català. (Vegeu SEGALÀ, *El Dr. Josep Balari i Jovany*. Discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres, 12 de novembre del 1916.)

2. El *Resum* era com una primera part d'una empresa literària de més gran envergadura, tal com resa el títol general de *Prolegomena laurentiana (Col·lecció de documents per a la reconstitució de la filosofia, de Francesc Xavier Llorens)*. Ocupa les pàgs. 27-40; 53-78; 131-139, i 156-182 de l'esmentat volum dels *Arxius*. Deixant a part la qüestió de fet, discrepem en absolut del criteri del senyor Ors sobre el valor dels esmentats *Apunts*. (Vegeu l'estudi indicat *Alguns aspectes*, etc.)

3. Instància del 18 d'agost del 1846. D'aquesta escola i aula, dita de Santa Caterina, sortiren, entre altres personalitats, Morgades i Gili, i Gaietà Vidal i Valenciano. Més tard fou incorporada a l'Institut lliure de Segon Ensenyament que funcionà a l'esmentada població. (Vegeu les obres històriques sobre Vilafranca del Penedès.)

ESTUDIS UNIVERSITARIS : DRET. CIÈNCIES. FILOSOFIA.

La vida escolar de Llorens és un exemple de constància i laboriositat. Llorens és el model de l'estudiant que estima la Universitat ; es troba bé en un ambient en què hi ha uns homes que ensenyen i uns homes que aprenen ; segueix el *curriculum* normal dels plans d'ensenyament, acollint-se a les facilitats que la llei dóna, però sense precipitacions ni componendes. Tampoc es lliga al rigorisme de les assignatures, sinó que assisteix a les aules on s'expliquen matèries de complementació i perfeccionament. Afany de saber, respecte als mestres, afecte al company, modèstia en tot són les qualitats que excel·leixen en la seva vida escolar.

Nou cursos acadèmics duren els estudis universitaris de Llorens, des que tenia setze anys fins als vint-i-cinc, o sigui en el període que va del 1836 al 1845. Durant aquest període cursà les matèries de la Facultat de Dret, que alternà amb estudis de ciències a la Junta de Comerç i a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, i les de Lletres i Filosofia, al Col·legi Carreres, al Barcelonès i a l'esmentada Acadèmia. Éssent ja advocat, continuà encara dos anys els estudis de ciències i lletres en aquelles institucions.

L'any 1836 començava, doncs, Llorens els estudis universitaris. Degué sentir-se atret per diferents especialitats científiques o professionals, perquè el veiem concórrer simultàniament a centres docents d'índole diversa. Les Ciències Naturals, la Filosofia i el Dret foren les ensenyances que rebé Llorens durant aquest període universitari. No sembla que la Jurisprudència l'interessés molt ; tot el contrari podem dir de les altres classes o disciplines, a les quals dedicà gran part de les seves activitats i en les quals tenim prova palesa de la seva competència pel text de les explicacions de Filosofia suara esmentades.

Dret. — Heus aquí el que es desprèn del certificat d'estudis de Llorens a la Facultat de Jurisprudència de Barcelona.¹

1836-37. Estudià el primer curs de Jurisprudència que comprenia el Dret Natural i de Gents, en conferència privada com es deia, i l'incorporà, mitjançant examen, als Estudis generals establerts a aquesta ciutat per reial aprovació.²

1837-38. Cursà el segon any de Jurisprudència : història i elements de Dret civil romà, amb la nota d'«excellent».³

1. Per R. D. del 22 d'octubre del 1835 foren creades, amb la subvenció de l'Ajuntament, càtedres de Dret civil i canònic, les quals s'explicaven en el convent dels PP. Teatins.

2. Per R. O. del 21 de desembre del 1836 foren restablerts els Estudis generals, que ja havien funcionat a Barcelona durant el període 1822-23 a l'edifici de la Llotja.

3. *Sobresaliente*. Dues Reials ordres preparen ja la restauració de la Universitat barcelonessa : la del 16 d'agost del 1837, que prorroga indefinidament l'esmentada concessió de les darreries del 1836, i una altra del 1.^r de setembre, en què s'autoritza el trasllat interí a Barcelona de la Universitat de Cervera.

1838-39. Tercer curs de Jurisprudència : elements de Dret civil romà i principis de Dret públic general, amb la mateixa qualificació.¹

1839-40. Quart any : Dret públic i criminal d'Espanya, Institucions canòniques i Dret públic eclesiàstic, amb la qualificació de «notablement aprofitat».

1840-41. Cinquè any : les mateixes matèries amb igual qualificació.²

1841-42. Sisè any : Dret patri per les «Partides» i «Novíssima Compilació», i Economia Política, amb la mateixa nota.³

1842-43. Setè i vuitè anys : Estudià durant els quatre primers mesos Dret constitucional, i tot el curs, que eren deu mesos, Acadèmia teòrico-pràctica de Jurisprudència, amb la nota d'«excel·lent».⁴

Durant l'època d'estudis de Llorens foren professors de la Facultat de Dret : Josep Ribot, Joaquim Pesquer, Ramon Feixó, Marià Flotats, Francesc Castanys, F. X. Bagils, Jacint Fèlix Domènech, Joaquim Jaumar, Laureà Figuerola, Domènec Ramon Domingo de Morató, Antoni Benavent, Antoni Vila i Ignasi Sanpents.⁵

1. En aquest curs fou cedit pel Govern el Convent i hort dels Carmelitens descalços per a local universitari. (R. O. del 6 de setembre del 1838.)

2. En la primera part d'aquest curs acadèmic (1840) són destituïts vuit professors, entre ells el rector Pujol i Gurena i el mestre de Llorens, Martí d'Eixalà.

3. Durant aquest curs estigué encarregat d'aquest ensenyament Francesc Xavier Bagils i Sanpere.

4. Eren professors del setè any Laureà Figuerola i Francesc Castanys, i del vuitè, Josep Ribot.

Per R. D. del 10 d'agost del 1842 és traslladada definitivament a la nostra ciutat la Universitat de Cervera.

5. Josep Ribot. Professor de la Facultat de Jurisprudència ; en 1842-43 estava encarregat de l'any vuitè, o sigui de l'Acadèmia Teòrico-pràctica de Jurisprudència. És autor d'*Examen filosòfic general* (Barcelona, 1858).

Joaquim Pesquer. professor d'Elements de Dret romà i Història del Dret romà i d'Elements i Història de Dret civil i mercantil d'Espanya.

Ramon Feixó. Estava encarregat de les ensenyances de Prolegòmens del Dret, Dret romà i Història d'aquest i Principis del Dret públic general.

Marià Flotats. Nascut a Cervera, advocat, oficial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, director d'*El Telégraf* i traductor, en castellà, de la *Crònica* de Jaume I, amb Antoni Bofarull (Palma, 1848).

Francesc Castanys i Solà (1810-1859). Olotí, diputat per Girona (1840), director de la Biblioteca Provincial ; a la Universitat estigué encarregat de les càtedres de Dret públic civil i criminal d'Espanya, Dret polític constitucional amb aplicació a Espanya, Economia política. Fou catedràtic numerari de la Universitat de Salamanca. Col·laborà en *El Constitucional*, i és autor de *Defensa de los derechos de los titulados en Cataluña hereus i pubilles*.

Francesc Xavier Bagils i Sanpere. El 1837 era professor de quart any de Jurisprudència de la Universitat de Cervera ; més tard ho fou de la de Barcelona, en la qual explicà Dret civil, Economia, Dret comercial, criminal, polític ; Dret natural, internacional, canònic. Morí el 13 de gener del 1877. Tenim d'ell un *Programa para el 9.º año de Jurisprudencia* (1844-45), i *Influencia del Cristianismo en el derecho de familia*, discurs inaugural del curs acadèmic de 1857-58 de la Universitat de Barcelona.

Jacint Fèlix Domènech. Professor de la Facultat de Dret, on explicà Pràctica i Eloqüència forense, Jurisprudència mercantil i Dret polític. Fou també diputat.

Joaquim Jaumar. Professor i diputat ; morí el 1881. A la Universitat de Barcelona estigué encarregat, als primers anys de la restauració dels Estudis generals, de l'ensenyament del Dret públic civil i criminal d'Espanya. Fou magistrat i president de les Audiències de Mallorca i La Corunya. Deixà algunes publicacions, entre les quals figura un llibre de *Pràctica forense* (Barcelona, 1840).

Laureà Figuerola i Ballester (1816-1903). Professor benemèrit i polític espanyol, fundador

En les primeries del 1844, o sigui quan estava a punt d'acomplir vint-i-quatre anys, Llorens es graduava de llicenciat en Jurisprudència. El seu títol d'advocat fou signat el dia 19 de febrer d'aquell any i expedit el 22 de març.

Ciències. — L'afició de Llorens a aquests estudis és coincident amb la vocació que sentí per la Filosofia. Llorens era tan devot de la contemplació de la Naturalesa com de la vida interior o de consciència. Quan el veurem més tard inclinar-se al realisme de Hamilton, no ho trobarem gens estrany; aquelles dues inclinacions són la manifestació natural d'un pensament sistemàtic que fa néixer els problemes de la Filosofia ran mateix del contacte de la Naturalesa amb l'Èsperit.

No aspirava, segurament, Llorens a dedicar-se a les ciències, sinó a conèixer aquelles matèries que considerava més adients per a una formació intel·lectual completa i, sobretot, aspirava a posseir aquella informació necessària per tal de trepitjar en ferm sobre les teories dominants en la ciència de la seva època. Llorens comptava com a preparació els coneixements que havia adquirit, amb anterioritat, de física i matemàtiques, estudis que en aquell temps formaven part de les càtedres de Filosofia; a això hem d'afegir la constant lectura de llibres, que en Llorens fou sempre, si no extensa, molt selecta i meditada.

Del full de mèrits de Xavier Llorens, resulta que es matriculà, en els estudis organitzats per la Junta de Comerç, de primer i segon any de Matemàtiques, durant els cursos del 1837 al 1838 i del 1838 al 1839, els quals li foren aprovats previ informe del seu professor. Suspengué aleshores aquells estudis, per tal de seguir els de Jurisprudència. Cinc anys més tard, o sigui du-

a Barcelona de l'Escola Normal, i a Madrid de la Institució lliure d'ensenyança; professà a la Facultat de Filosofia primer i a la de Dret després, Economia política, Dret polític i administratiu. El 1840 formà part de la Junta de Defensa a Barcelona. L'any 1853, i per mitjà d'oposició, fou nomenat catedràtic d'aquelles matèries a la Universitat de Madrid. Publicà obres literàries, didàctiques, jurídiques, sociològiques i econòmiques. Amic de Xavier Llorens.

Domènec Ramon Domingo de Morató. Professor de la Universitat. Ingressà a l'escala el 10 d'abril del 1848. Ocupà a Valladolid la càtedra de Dret civil, i fou degà. Abans havia explicat a la Facultat de Jurisprudència de Barcelona Dret penal, administratiu i processal. Morí el 12 de febrer del 1889.

Antoni Benavent. Explicà a la Facultat de Jurisprudència Dret públic i eclesiàstic i Dret i Història del Dret canònic.

Antoni M.ª Vila i Mañà. Passà de la Universitat de Cervera (1837), on explicava Teologia, a la de Barcelona, de la qual fou també vice-rector. Durant els anys del seu professorat regentà les càtedres d'Institucions canòniques i Dret públic eclesiàstic (1841), Història i Disciplina eclesiàstica general i especial d'Espanya i Col·leccions canòniques, del sisè any de Jurisprudència (1842-43), i Elements d'Història i de Dret canònic, del quart any (1843-44).

Ignasi Sanpunts i Barba (1795-1846). Diputat a Corts (1834-35) i professor barceloní, explicà als Estudis Generals des dels seus inicis. Formà part de la Junta de Defensa de Barcelona el 1840; fou separat de la càtedra el mateix any i reincorporat el 1844. Ensenyà les següents matèries: Legislació universal, Dret romà, Dret natural i de gents, Dret penal, Dret polític i administratiu, Procediments, Economia política i Dret constitucional. És autor de dues importants dissertacions que figuren en l'edició de *Las Siete Partidas* (1843-44) i s'intitulen: *Sobre el Derecho Natural y de Gentes* i *Sobre las ideas del sentimiento del bien, de la justicia y del deber*. Era oncle de Xavier Llorens i fou mestre de Martí d'Eixalà i de Ferrer i Subirana.

rant el curs acadèmic del 1843 al 1844, cursà en la mateixa corporació Agricultura i Botànica, essent aprovat mitjançant examen.¹

A l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts cursà i guanyà el segon any de Matemàtiques pures, en el curs escolar transcorregut des de mitjans d'octubre del 1840 fins al 23 de juny del 1841, sota la direcció del catedràtic Pere Màrtir Armet, i un de Geologia i Mineralogia durant un mateix període escolar del 1844 al 1845, en la classe del catedràtic Josep Antoni Llobet.²

Filosofia. — Els estudis que aquell temps, com ara, constitueixen el contingut de la Facultat de Filosofia i Lletres, els va cursar Llorens a l'Institut o Col·legi Barcelonès, institució particular que, per la seva importància i per tenir entre els seus professors mestres d'indiscutible prestigi científic, venia a ésser com una mena d'institució oficial. No era inferior el predicament que tenia el Col·legi Carreras, del qual nosaltres hem sentit fer grans elogis a homes que hi cursaren llurs estudis i que avui viuen encara. I res no hem de dir d'aquella Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, corporació benemèrita en la història de la nostra cultura, que acollí la primera càtedra de Filosofia i la posà sota la direcció de l'eminent mestre Martí d'Eixalà.

En el seu expedient de llicenciat en lletres es troben els documents justificatius de tots aquests estudis. Els certificats de puny i lletra dels antics professors de Llorens o directors dels Centres on cursà matèries de Filosofia i Lletres són:

Dos, de Salvador Mestres, director del Col·legi Barcelonès (abans Institut Barcelonès), que donen fe dels estudis, fets en aquest centre, de literatura i de perfecció de llatí durant el curs del 1839-40 i expedits, respectivament, els dies 3 i 6 de maig del 1846. Aquell any dirigia l'esmentat Col·legi Martí d'Eixalà.

Un, de Ramon Martí d'Eixalà, signat el dia 10 del mateix mes i any, fent constar, com a professor de Filosofia i la seva història, a l'Acadèmia de Ciències Naturals, que Llorens seguí dos cursos acadèmics (1840-41 i 1841-42) en aquella càtedra.

Un, d'Antoni Bergnes de les Cases, acreditant que, sota la seva direcció,

1. Certificats de Pau Fèlix Gassó, secretari-comptador de l'esmentada Junta, de data 15 de juliol del 1846 i 2 de desembre del 1844.

2. Certificats de Miquel Colmeiro, secretari segon de l'esmentada Acadèmia, expedits els dies 24 i 27 de juliol del 1846.

Pere Màrtir Armet (1770-1850). Industrial barceloní que cursà els seus estudis a la Junta de Comerç. Professà les Matemàtiques i la Cosmografia a les càtedres de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts des del 1822 fins al 1844, i les Matemàtiques a l'Acadèmia d'Artilleria de Barcelona (1828) i als Estudis Generals (1836). Va deixar publicades una sèrie de memòries sobre temes de geometria, física, aritmètica i mecànica.

Josèp Antoni Llobet i Vall-llosera, nat a Barcelona l'any 1799 i mort a Alacant el 1861. Perseguit per les seves idees liberals emigrà a França (1884), on perfeccionà els seus estudis científics, especialment de minerologia i geologia que havien estat ja des de jove la seva preferència. Després del seu retorn (1832), ensenyà a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, de la qual fou president diverses anyades. Publicà uns *Elementos de Geología* (Barcelona, 1842). Va pertànyer, també, a l'Acadèmia de Bones Lletres i conreà l'arqueologia i la història. Recordarem en aquest rengle *Catalunya antiga i moderna* (Barcelona, 1866).

cursà al Col·legi de D. Carles Carreras d'Urrútia dos anys escolars de Llengua grega (1842-43 i 1843-44), havent donat durant aquest temps proves evidents de la seva aplicació. Aquest certificat porta el vist-i-plau de l'esmentat director i data del 20 de maig.

El dia 23 de maig del 1846 el secretari de la Universitat envià quatre oficis, que figuren també en l'expedient esmentat :

Un, dirigit al director del Col·legi Barcelonès, que, com hem vist, era el Pare Mestres (així era costum d'anomenar-lo), el qual fou retornat a la Universitat (el dia 24) amb dues notes justificatives al marge : una, fent constar la legitimitat de les dues certificacions dels dies 3 i 6 del mateix mes, i una altra, afegint que en l'any corresponent a l'acadèmic 1840-41 guanyà Llorens en aquell Col·legi de la seva direcció un altre curs de Literatura. Sembla que Llorens no havia allegat aquest nou mèrit.

L'altre, dirigit al secretari de l'Acadèmia de Ciències Naturals, que era Miquel Colmeiro, interessant la convalidació del certificat que presentava Llorens, d'haver cursat allí dos anys de Filosofia. Colmeiro contesta que en l'any a què es refereix l'ofici, el doctor Ramon Martí d'Eixalà ensenyà la Filosofia racional, i que solament ell podrà certificar-ho, perquè no consta que Llorens s'hagués matriculat. Aquesta anomalia, així com la substitució de *Filosofia racional* per *Filosofia i la seva història*, i la confusió entre un any, com diu Colmeiro, i dos anys, com afirma Martí, no deixa de cridar l'atenció. Segurament degué concórrer alguns cursos a la càtedra de Martí d'Eixalà. Quant al darrer extrem, devien, als efectes legals, commutar-se els dos cursos de Filosofia. Això explica que fos remès un ofici al doctor Martí d'Eixalà perquè contestés sobre la certitud i legitimitat del que deia la certificació del dia 10, signada per Martí ; extrem que fa constar aquest, el dia 25 mateix, en la nota marginal acostumada.

L'últim ofici era enviat al Col·legi de Segona Ensenyança de Carles Carreras. En data 25, el secretari, que es deia Didac Pérez, confirma el que se li demana sobre la certificació de Bergnes de les Cases.¹

1. El 1841 sortia la primera edició del *Curs de Filosofia elemental* de Martí, en el qual es condensen les seves lliçons a l'esmentada càtedra. Martí les havia inaugurat l'any 1835, de gloriosa memòria per a l'Acadèmia i per a la cultura de Catalunya. Com Llorens, es formaren, entre altres, sota la direcció de Martí : Surís i Baster i Codina i Vilà, dedicats a la Filosofia.

Salvador Mestres i Llonga († 1879). Succé a Codina i Vilà a la càtedra de Filosofia de l'Institut de Segona Ensenyament de Barcelona (1859). Abans havia sojornat a Itàlia, i havia estat professor a Rímini i Bolònia. L'any 1848 fundà el Col·legi Barcelonès. Sacerdot, doctor en lletres i llicenciat en Dret civil i canònic, redactà una sèrie d'obres destinades la major part als seus alumnes, en les quals l'espiritualisme tradicional es combina amb tendències francament modernes. Els seus llibres didàctics (*Moral, Religió, Ontologia, Cosmetiologia, Lògica, Psicologia*) l'acrediten de bon pedagog.

Ramon Martí d'Eixalà (1808-1857). Fill de Cardona, catedràtic benemèrit de la Universitat de Cervera (1829), i des del 1837 de la de Barcelona, on explicà Dret civil, criminal, polític i mercantil (1843-44). Fou deixeble de Sanpots, el qual l'associà a l'edició de les *Partidas* ; diputat, acadèmic de Bones Lletres, de Ciències Naturals i Arts, de Jurisprudència. És autor de lliçons, memòries, discursos acadèmics, d'un *Tratado elemental de derecho civil romano y español* (1838), *Curso de Filosofia elemental* (1841 ; 2.ª ed. 1845), *Manual de*

L'aspecte més interessant de la vida intel·lectual de Llorens és el de la seva formació filosòfica. Ningú no pot dubtar del seu temperament reflexiu i, en general, de les seves condicions de pensador. És de suposar que ben aviat havien de manifestar-se aquestes qualitats, per quant la seva Filosofia fou una cosa inseparable de la seva vida, i, a més, perquè en ell l'interès filosòfic es confonia amb l'interès general instructiu i científic. En el Seminari de Tarragona cursà la Filosofia escolàstica; acabava de complir tretze anys quan hi estudià Lògica i Ontologia, matèries impròpies de l'edat, perquè requereixen un poder d'abstracció ben superior, per cert, a les condicions normals de l'adolescent, i si reeixí, no pas segurament en la forma desitjable, va ésser per les qualitats excepcionals del nostre jovenet. Així ho reconeixia el seu antic professor, Pau Bofarull, el qual escrivia, el 2 d'octubre del 1846, que Llorens, al curs del 1833-34, malgrat la seva poca edat i ésser la classe excessivament nombrosa, es féu mereixedor que se li encarregués una de les argumentacions de les Conclusions generals d'aquell any acadèmic, i certifica el professor que realitzà la seva comesa amb satisfacció d'ell i amb lluïment.¹

Durant el curs següent estudià en el mateix seminari Física general i particular, seguint el mètode d'aquell temps, com pot veure's encara en els llibres de text de l'època (Amat, Jacquier²). El darrer curs el féu privadament. Comprenia la Metafísica i l'Ètica, de les quals va ésser examinat a la Universitat de Cervera. Tenia aleshores Llorens setze anys.

la Historia de la Filosofia, que és un arranjamet de l'obra d'Amice (1842), i *Instituciones del Derecho Mercantil de España* (1848). V. REYNALS I RABASSA, *Necrologia de don Ramón Martí de Eixalà*. (Barcelona, 1858). CARRERAS I BULBENA, *Estudis biogràfics*, al *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* (1930), n.º 107 i 108, pp. 343-349.

Antoni Bergnes de les Cases (1800-1879). Filòleg, fundador de l'escola catalana d'helenistes que continuaren després dues generacions, les dels professors Balari i Segalà. Fou un dels prestigis de la Universitat barcelonina; professor de Francès a Llotja (1830), de Grec als Estudis Generals (1836-45) i més tard de la Universitat, per oposició (1847); degà de la Facultat de Filosofia i Lletres (1857-68), i rector de la Universitat (1868-75). Regidor municipal, senador, editor, traduí Buffon, Virey, Ebers i altres i deixà diferents obres històriques, gramaticals i literàries. (Consulti's la nota biogràfica del senyor Carreras i Bulbena al Butlletí esmentat més amunt, n.º 106, corresponent a abril-juny del 1930, pp. 288-292.)

Miquel Colmeiro (1816-1901). Eminent botànic galleg, germà de l'economista Manuel. Des del 1842 fins al 1847 fou catedràtic d'Agricultura i Botànica a la Universitat de Barcelona. D'aquesta època és el seu *Ensayo histórico sobre los progresos de la botánica desde su origen hasta el día, considerados más especialmente con relación a España* (Barcelona, 1842), i un treball redactat en italià sobre la flora espanyola (Luca, 1843).

1. Pau Bofarull. Prevere, catedràtic de Filosofia al Seminari de Tarragona, i més tard rector de Maspujols (1846).

2. Fèlix d'Amat i de Palou (1750-1824). Professor de Filosofia al Seminari Tridentí, acadèmic de Bones Lletres (1782) i arquebisbe titular de Palmira (1803). Heus ací algunes dades bibliogràfiques: *Instituciones Philosophicae* (1.ª ed. 1779, i 5.ª ed. 1832). Comprenen Lògica, Matemàtiques, Física general i particular, Metafísica i Ètica. És autor, també, d'estudis de crítica refutativa sobre Volney, Filangieri, Rousseau; traduccions de Nicole i Buckle, i de diversos opuscles en defensa de Sant Tomàs d'Aquino.

Francesc Jacquier. Frare mínim, que es distingí com a filòsof, matemàtic i literat (1711-1788). Meresqué els elogis de D'Alembert, i fou durant molts anys catedràtic de Física. Les seves *Instituciones philosophicae ad studia theologica potissimum accomodatae* (1757) foren impreses en diferents localitats d'Espanya (València, Alcalà, Madrid) i obtingueren diverses edicions fins ben entrat el segle dinovè. També hem vist una edició de l'*Ètica* a Barcelona (1824).

Aquell mateix any regentaven càtedres de Filosofia a Cervera Ramon Roig i Rey i els frares Maties Espinàs i Narcís Puig. Estava encarregat de la Física experimental Joaquim Balcells, i d'Humanitats, Agustí Clotet.¹

Es trobava Llorens a la meitat de la carrera d'advocat quan va reprendre l'estudi oficial de la Filosofia. M'atreveixo, però, a suposar que durant aquest interval de quatre anys, ni deixà de conrear-la, ni d'assistir a lliçons públiques, potser del mateix Martí. El que és indiscutible és que durant el curs de 1840-41 i 1841-42 fou deixeble d'aquell a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts. Fos per aquesta època, fos abans, podem assegurar que les ensenyances de Martí van precisar definitivament l'orientació filosòfica de Llorens. No sembla que l'hagués impressionat massa el formalisme escolàstic, en el qual va rebre el baptisme de la Filosofia i pel qual mostrà sempre poca afició, o almenys indiferència. Sabé, però, i això és signe del seu tremp d'ànima, sentir la magnitud dels problemes, endevinant el camí del ver filòsof, que separa el que és accessori del que és principal en l'estudi de l'esperit humà i de les seves obres.

ENSENYAMENT A BARCELONA DURANT L'ÈPOCA ESCOLAR DE LLORENS

Abans del trasllat a Barcelona de la Universitat de Cervera, existien ja de fet a la nostra ciutat els estudis superiors i secundaris; no sols els de caràcter tècnic o professional, sinó també els teòrics i facultatius, ja fos per especial concessió dels governs, en accedir a les contínues demandes de l'Ajuntament, ja per aplicació de la iniciativa particular i corporativa. Fora dels graus acadèmics que solament podia conferir la Universitat de Cervera, en les primeries del segle XIX, els joves que volien dedicar-se a l'estudi de les diferents ciències, comptaven a Barcelona amb càtedres de totes les especialitats, sostingudes per la Junta de Comerç, les Acadèmies i Collegis i Institucions particulars que res no tenien d'envejar a altres similars de la Península. Llorens, doncs, trobà a Barcelona els mitjans suficients per a la seva formació cultural.

1. Ramon Roig i Rey (1793-1861). Professà la Filosofia a Cervera (1816-22) i a Barcelona. Separat l'any següent (1823), reintegrat més tard, separat novament (1840) i reposat quatre anys després, ocupà els càrrecs de degà de la Facultat de Dret, vice-rector i rector (1855-56). Era nebot de Rey i Esteve i presidí l'Acadèmia de Bones Lletres (1860-61).

Matias Espinàs. En el curs 1835-36 era professor de Filosofia a la Universitat de Cervera.

Narcís Puig. Dominic gironí (1792-1865). L'any 1835 passà a Itàlia, d'on tornà el 1849. Abans havia estat professor de Filosofia a Cervera (1833-35). Amb el pare Xarrié publicà *Institutiones theologicae*.

Joaquim Balcells i Pasqual. Fou catedràtic de Física experimental de la Universitat de Cervera (1830-37). Agregat després als Estudis Generals de Barcelona, passà el 1851 a explicar aquella mateixa assignatura a l'Escola d'Enginyers Industrials. Morí el 1879.

Agustí Clotet. Fou professor d'humanitats a Cervera (1836) i estigué encarregat del segon curs de Teologia (1837) en l'època en què Balmes ho era dels tercer i quart, i Antoni Vila, el que fou després vice-rector, del primer. Fou incorporat més tard als Estudis de Filosofia de la Universitat de Barcelona.

En aquests mateixos centres s'iniciaven els estudis preparatoris per al magisteri. La Diputació de Barcelona havia pensionat Laureà Figuerola per tal de seguir estudis a l'Escola Normal central. El 1.^r de maig del 1845, comissionat pel Govern, i després d'haver vençut la resistència que oposava a la seva instal·lació la Diputació de Barcelona, inaugurà el curs preparatori, i el 1846, el primer any. L'Escola funcionà a l'edifici de Sant Sebastià, fins que la Junta de Comerç es negà a continuar facilitant el local; el senyor Carreras d'Urrútia els oferí el seu Col·legi, i allí i en els domicilis particulars dels senyors Figuerola i Mestres continuaren les classes. Passà després al Col·legi Barcelonès, que dirigia aquest darrer. Fins a l'any 1847, en què renuncià el càrrec, Figuerola fou el director d'aquella Escola Normal.

«Les ciències filosòfiques — diu el catedràtic Felip Vergès — s'ensenyaven en aquesta ciutat amb més gran extensió que a Cervera, part en el Seminari episcopal, part a Llotja, i part també a l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts; les Facultats de Medicina i Cirurgia i Farmàcia tenien des de molt temps acreditats col·legis en aquesta ciutat, i afegint a aquests els Estudis generals de Jurisprudència, per bé que disseminades les ensenyances en diferents punts, la veritable Universitat era a Barcelona, quedant a Cervera quasi solament el nom, que sense la cosa serveix ben bé de poc. Així fou que des de llavors, encara que no de dret, estigué de fet a la nostra ciutat la Universitat de Catalunya, i quan, el 1.^r de setembre del 1837, fou concedida la traslació interina de la de Cervera i per R. D. del 10 d'agost del 1842 la definitiva, quedà reduïda aquella a la d'alguns catedràtics i a una part de la Biblioteca i documents de la Secretaria i Arxiu».¹

En començar Llorens els seus estudis, regia el pla anomenat de Calomarde (14 d'octubre del 1824) elaborat pel frare mercedari Martínez, bisbe de Màlaga. Per R. D. del 17 de setembre del 1845 fou implantat un nou pla pel ministre P. J. Pidal, i el 1847 el substituí el de N. Pastor Díaz. Als tres plans hagué de subjectar Llorens la seva preparació acadèmica.

ELS ESTUDIS FILOSÒFICS

Pel que toca a la formació intel·lectual de l'individu, no són estranyes a l'evolució natural del pensament la situació especial de la filosofia de cada època i particularment les deficiències o dificultats de l'ensenyament. Sovint un mateix treball, planer en circumstàncies determinades, troba obstacles gairebé insuperables quan els mitjans falten o l'orientació ideològica és equivocada. Sempre, però, en un sentit o altre, l'ambient decideix de moltes coses.

Pobra en directrius era l'ensenyança de la Filosofia en les primeries del segle XIX. Si no hagués topat amb un esperit tan selecte i tan ben orientat com Martí d'Eixalà, la vocació filosòfica de Llorens corria el risc de malmetre's des dels seus inicis.

1. *Discurso inaugural de 1872-73*, pàgs. 10-11.

D'una manera sintètica, com no ho hauria fet millor un especialista, exposa Duran i Bas¹ la situació de la Filosofia a Espanya durant l'època escolar de Llorens i durant els anys que immediatament precediren a la possessió de la seva càtedra de la Universitat de Barcelona.

«No privava — diu — com a nacional, ni tan sols per adopció, cap escola. L'escolasticisme estava llavors refugiat als seminaris; l'eclecticisme, minvat ja del seu passat fervor a França, comptava amb pocs deixebles a Espanya; les teories germàniques havien travessat les nostres fronteres sols d'una manera molt tímida i encara de segona mà, puix que Ahrens, el propagandista del Krausisme, era aquí més conegut pel seu *Dret Natural* que per les seves lliçons de Psicologia que havia donat a París l'any 1834; el positivisme de Comte, mal acollit en el seu país nadiu per Guizot, quan fou ministre d'Instrucció Pública, no havia fet encara apòstols entre nosaltres, i l'Escola escocesa amb prou feines tenia altres expositors que el nostre Martí d'Eixalà i alguns fills preclars del seu ensenyament lliure a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts d'aquesta capital. La nostra literatura científica en aquesta branca del saber humà no era rica, ni tampoc original: les obres d'Arbolí, de Garcia Luna i altres havien tingut poca ressonància i, per tant, una influència reduïda, i la *Filosofia fonamental* de Balmes no va aparèixer fins el 1846.»

Cervera, malgrat els bons intents del Claustre, no havia pogut sortir encara de les *Institutiones Philosophicæ* del pare Jacquier. Els professors de la Facultat ceriverina havien proposat la substitució d'aquest autor, envellit i de criteri tancat, pel Guevara, l'Altieri o les *Institutiones Lugdunenses*. No era, que diguéssim, una gran innovació, però era ja un bon símptoma. Malgrat la proposta oficial, una Reial Cèdula del 1802 imposava novament el text de l'escolàstic francès, i sols més tard, en les darreries d'aquella Universitat fou substituït, pel que fa a la Lògica, per l'*Ars cogitandi*, de Cèsar Baldinotti.²

Per aquests temps s'havia iniciat ja a Barcelona una evident millora en l'orientació dels estudis de Filosofia. Aquesta millora era deguda al nou

1. «*Necrología del Excmo. Sr. D. Víctor Arnau y Lambea, leída en la sesión pública celebrada en la Universidad literaria de esta capital el día 22 de octubre del corriente año.*» (Barcelona, 1893.) Vegeu les pàgs. 9 i 10.

2. Andreu de Guevara, jesuïta mexicà (nat el 1748), de les darreries del segle divuitè i primeries de l'altre. Les seves *Institutiones Philosophicæ* foren editades a Madrid cinc vegades, entre 1824 i 1833, i a Barcelona el 1845.

L'obra *Elementa Philosophicæ*, de Llorenç Altieri, fou publicada a Madrid (1804 i 1832-33). L'havien precedit onze edicions italianes. Altieri era un frare mínim italià, professor del Col·legi de Ferrara.

Josep Valla, felipó francès, mort el 1790, és l'autor de les *Institutiones philosophicæ*, conegudes pròpiament amb el nom de «*philosophia lugdunensis*» (Lyon, 1783). L'obra constitueix el millor manual de filosofia de la França d'aquell temps i està inspirada en un eclecticisme espiritualista d'arrel cartesiana.

Cèsar Baldinotti és un filòsof italià que viu durant el període de transició de la ideologia sensista al tradicionalisme teològic. Influït pels nous corrents combat l'escolàstica; és mestre de Rosmini. L'obra que ha donat fama a Baldinotti és la que s'intitula *De recta humanae mentis institutione*, impresa a Pàdua el 1787; reproduïda a Espanya (Madrid i Valladolid, 1821 al 1840); traduïda al castellà el 1838 i editada a Madrid, a Saragossa i a València.

esperit que informava els homes que explicaven en diferents collegis i escoles on es donava aquell ensenyament.

El rector doctor M. Vilà¹ introduí durant els seus quatre anys de govern a la Universitat el costum d'una distribució de premis amb gran aparell i solemnitat. Una de les recompenses consistia en l'adjudicació de llibres d'utilitat per a l'estudi de les diferents disciplines que integraven els plans vigents d'ensenyament. Les obres de Filosofia eren pel tercer any d'aquesta Facultat els *Deures de l'home*, del baró de Holbach, la *Moral Universal*, del mateix autor, i *La perfecció moral*, de De Gérando. No cal dir quina era la filiació d'aquells autors i com responia a una tendència modernitzant, per bé que un bon tros desorientada.² El mateix podem dir dels textos recomanats pels professors. Martí i Pradell, encarregat d'explicar Moral i Religió, seguia les obres de Martel i Orodea.³

Els cursos de Filosofia que amb preferència Llorens pogué utilitzar, perquè circulaven amb profusió, eren els de Para du Phanjas, Servant Beauvais i Damiron i com a tractats de menor extensió: Condillac i Destutt de Tracy.⁴

Enmig d'aquest confusionisme, les obres de Martí i de Balmes començaven a lluir amb una resplendor aconhortadora.⁵

1. V. la nota 13.

2. P. E. Thiry, baró d'Holbach (1723-1789), és reputat pel representant autèntic del materialisme de la Enciclopèdia. Des del 1820 la seva obra havia estat vulgaritzada en llengua castellana amb els títols de *La Moral Universal o deberes del hombre fundados en su naturaleza* (Madrid, Saragossa), *Principios de Moral* (Valladolid, Madrid) i *Elementos de la Moral Universal* (Madrid). Hi ha edicions dels anys 1835 i 1841 a Barcelona.

L'obra de De Gérando (1772-1842) porta aquest títol *Du perfectionnement moral, ou de l'éducation de soi-même* (París, 1824, 5.ª ed.; Bruselles, 1839). L'autor pertany al grup dels «ideòlegs».

3. Josep Martí Pradell. Bibliotecari i professor; ensenyà Filosofia, Religió i Geografia a l'Institut de Barcelona agregat a la Universitat (1837), del qual fou director fins al 1859. Publicà algunes obretes científiques. Vegi's, per a la confirmació d'allò dit en el text, *Programa analítico de las dos principales materias que se enseñan en el tercer año de Filosofía para el curso académico de 1844-45*.

Miquel Martel. Catedràtic de la Universitat de Salamanca i diputat, autor d'uns *Elementos de Filosofía Moral* (2.ª ed., 1843), escrits amb un criteri empíric i eclèctic.

4. Francesc Para du Phanjas (1724-1797), jesuïta, professor d'Humanitats i de Física i Matemàtiques, autor d'obres d'aquestes especialitats. La seva filosofia és antagònica dels corrents materialista i irreligiós de la França del seu temps. Els seus *Elements de Filosofía* foren traduïts a Valladolid en 1795-97 i refosos i anotats per Plàcid M.ª Orodea a la mateixa població (1837-1845).

El *Manual Clásico de Filosofía*, publicat pel professor de la Universitat de Madrid, López de Uribe (1838), és una traducció anotada i ampliada de l'obra del mateix títol del francès Servant Beauvais. Una segona edició és de 1843-45.

Joan Filibert Damiron (1794-1862). Filòsof eclèctic de l'escola de Cousin. El seu tractat didàctic sobre Filosofia (París, 1862) fou posat en llengua castellana per Celestí Alonso (Santander, 1843), amb el títol de *Lecciones de Filosofía*.

Lògica, de Condillac. Hi ha dues edicions castellanques de les darreries del segle XVIII. A més, una, del 1817, a Madrid, i tres, a Barcelona, de 1817, 1823 i 1827. El *Curso de estudios*, fou publicat a Càdiz (1813). De Destutt de Tracy són *Principios lógicos* (Madrid, 1817), *Lógica* (1821), *Gramática general* (1822).

5. El *Curso de Filosofía elemental*, de Martí, que comprèn la Ideologia, la Gramàtica general i la Lògica, fou publicat el 1841, i la segona edició, que comprèn solament la Ideologia i la Lògica, és del 1845. La *Filosofía fundamental*, de Balmes, és de l'any 1846, i el *Curso de Filosofía elemental*, del 1847.

GRAUS ACADÈMICS DE LLORENS A LA FACULTAT.

Batxillerat en Lletres. — Aquest grau li fou concedit un any després de la seva llicenciatura en Jurisprudència. No hem trobat més document que ho acrediti que el certificat que figura en l'expedient de la llicenciatura, que diu així :

«Don Francisco Javier Llorens y Barba recibió por esta Universidad el grado de bachiller en filosofía, que le fué conferido el día quince de noviembre del año pasado mil ochocientos cuarenta y cinco, por unanimidad de votos y con todos los honores de la Escuela, habiendo acreditado en debida forma el estudio de los tres años de dicha Facultad de Filosofía, que hizo de mil ochocientos treinta y tres a mil ochocientos treinta y seis en el Seminario de Tarragona el primero y segundo y en conferencia privada el tercero con incorporación en la Universidad de Cervera. — Francisco Bagils y Morlius.»¹

*Grau de llicenciat en Lletres.*² — Llorens realitzà els exercicis d'aquest grau universitari els dies 20 al 31 de maig del 1846, davant d'un tribunal presidit pel degà Pere Vieta, catedràtic de Física, i format pels examinadors Albert Pujol, professor de Literatura ; Joan de Zafont, d'Ideologia i Lògica ; Manuel Milà, de perfecció de Llatí, i Antoni Prat, de Llengua anglesa.³ Els exercicis consistien en un examen de tempteig o comprovació de les aptituds de l'aspirant i en la redacció d'una memòria sobre un tema que el gra-

1. Aquest Bagils, que no hem de confondre amb el professor de la Facultat de Jurisprudència, era el secretari de la Universitat.

Libro de Oficios, pàg. 34.

2. Documents que integren l'expedient : 1.ª Instància de Llorens i Decret del rector ; 2.ª, Oficis i certificats d'estudis de Llorens i acordades del rector ; 3.ª, Actes dels exercicis, i 4.ª, Acta final.

3. Pere Vieta i Gibert († 1856). Metge militar i professor de Física experimental a la Junta de Comerç, i de Física i Química a la Universitat, des del 1838. Fou degà de la Facultat de Filosofia. És autor d'algunes memòries sobre temes de ciència i medicina.

Albert Pujol i Gurena (1783-1847). Frare agustí secularitzat, professor dels Estudis generals i primer rector de la Universitat restablerta a Barcelona (1838-1841). Ja el 1822 havia regentat la càtedra d'Institucions canòniques. Succeí a Antoni Vila, i en la Facultat de Filosofia el trobem l'any següent com a professor de Literatura. Des del 1816 pertanyia a l'Acadèmia de Bones Lletres. Deixà algunes obres.

Joan de Zafont (Çafont) i de Ferrer (1789-1847). Catedràtic de Filosofia al Col·legi de Sant Pau del Camp (1816), a l'Acadèmia de Bones Lletres i Ciències Naturals i Arts, als Estudis generals (1836) i a la Universitat (1837). És autor d'obres filosòfiques, històriques i científiques. En ell s'ajuntaven les qualitats de l'humanista i de l'home de ciència.

Manuel Milà i Fontanals (1818-1884). Dos anys més vell que Llorens, i fill també de Vilafranca, cursà els seus estudis al Col·legi Carreras, de Barcelona, i guanyà la càtedra d'Estètica i Història de la Literatura el 1846. Dedicà el seu llibre d'Estètica al seu amic Llorens.

Antoni Prat. Professor de Llengua anglesa a l'Institut de Segon Ensenyament. Havia residit molts anys a Anglaterra i coneixia i parlava aquell idioma amb tota perfecció. «Encara que aleshores — diu un deixeble seu — no coneixíem a Barcelona els mètodes pràctics de Ahn, de Robertson ni de Ollendorf, en cert sentit Prat els endevinava.» (SANROMÀ, *Mis Memorias, Revista Contemporánea*, XII, tom LXIV, pàg. 148).

duand havia d'escollir entre els tres sortejats. Llorens trià el tema *Desarrollo de la poesía de los provenzales, poemas caballerescos y cantos de trovadores*, tema de Literatura que preferí als altres dos, que eren de Llatí i d'Ètica. A continuació es feia un exercici oral, seleccionat també en la mateixa forma que l'escrit. La pregunta que explicà Llorens estava redactada en aquests termes: *Origen de los sofistas, perjuicios que causaron y oposición que Sócrates les hizo.*¹

La constitució del Tribunal que jutjà les proves de Llorens no ha d'estranyar-nos, perquè Filosofia en aquell temps formava una mateixa cosa amb Ciències i amb els estudis de Segon Ensenyament, i junts constituïen un grau de pas previ per a les quatre Facultats universitàries que eren Teologia, Jurisprudència, Medicina i Farmàcia.

Integraven el Claustre vint-i-un professors, dels quals en aquella data eren titulars, cinc; interins, dos, i substituïts, catorze. Corresponien a Lletres, tretze; a Ciències, set, i a més el professor d'Economia, que era Santpons.

Els altres professors de lletres dels estudis de Filosofia eren: Buch,

1. *Actes i qualificacions i altres documents relacionats amb els exercicis del grau esmentat:*

- Dia 20 de maig del 1846. — Sollicitud de l'interessat.
- Dia 22. — Decret marginal del rector Rey prevenint que l'examen ha de verificar-se abans del dia 1.^r de juny, per acabar el 31 de maig el pla legal concedit per la R. O. del 26 de novembre del 1845. (*Gaceta* del 1.^r de desembre següent.)
- Certificat del grau de batxiller de Lletres pel secretari Bagils.
- Dia 23. — Ofici del degà i autorització del rector per a celebrar els exercicis.
- El degà Pere Vieta comunica al rector que la documentació de Llorens està en forma i que segons el que prescriu la R. O. del 26 de novembre queda el graduand dispensat de la llengua anglesa i alemanya (vegeu més avall els documents que acrediten l'aptitud legal). El rector ordena l'expedició de les acordades.
- Dia 25. — El secretari de la Universitat passa l'expedient al degà, i aquest assenyala el dia 26, a les cinc de la tarda, per al començament dels exercicis.
- Dia 26. — Exercici de tempteig o comprovació de les aptituds de l'aspirant.
- El Tribunal declara per unanimitat que el graduand mereix ésser admès als altres exercicis. Signa el secretari Joan Agell, professor titular de Química.
- Dia 27. — Assenyalament pel degà d'aquest dia, a les dotze, per al segon exercici.
- Temes del sorteig, que presideix Joan Agell: n.º 96, «*Nullus argento... i Aequam memento*»; n.º 145, «*¿Cuáles son las consideraciones que hay que tener presentes relativamente a la imputación de las acciones?*»; n.º 61, «*Desarrollo de la poesía de los provenzales, poemas caballerescos y cantos de trovadores*». Llorens escollí el 61.
- Dia 28. — Lliurada la memòria a les vint-i-quatre hores, per haver renunciat el graduand la resta de temps a què tenia dret, el degà interí Vieta assenyala per a la segona part de l'exercici (lectura) les cinc de la tarda.
- Llorens és aprovat per unanimitat. Signa el secretari interí Agell.
- Dia 29. — Assenyalament pel degà del dia 30 per al tercer i últim exercici.
- Dia 30. — Sorteig de temes: n.º 21, «*Origen de los sofistas, perjuicios que causaron y oposición que Sócrates les hizo*»; n.º 190, «*Quantum distet... O nata mecum. Odes XIV i XV*»; n.º 72, «*De dónde se forman el futuro y el aoristo de la voz media en la lengua griega*». El graduand tria el 21, que desenvolupa davant el Tribunal i contesta a les objeccions que se li fan. És aprovat per unanimitat. Signa les actes Joan Agell, secretari interí de la Facultat. El rector assenyala el dia següent per a l'acte de la investidura.
- Dia 31. — Consignada la quantitat de 1,500 rals per l'aspirant, i fets els juraments de costum davant el Claustre, queda Llorens investit del títol de llicenciat en Lletres. Signen l'acta: Pere Vieta, Albert Pujol, Manuel Milà, Antoni Prat, Joan de Zafont i Joan Agell.

Rubis i Piferrer, de Llatí ; Bergnes, de Grec ; Martí Pradell, de Geografia ; Cortada, de Mitologia i Història ; Gonzalvo, de Moral i Religió, i B. Fenollosa, titular de Filosofia.¹

LLORENÇ OBTÉ EL TÍTOL DE REGENT DE FILOSOFIA²

El 8 d'agost del 1846, o sigui al cap de dos mesos i dies d'haver-se llicenciat en Lletres, sollicità el títol de regent de Filosofia de primera classe, en la secció de Lletres, i es sotmeté a les proves acadèmiques determinades en el Reglament del 22 d'octubre del 1845.

Aquests exercicis els verificà Llorens del 8 al 25 d'agost del 1846. El títol de regent era quelcom semblant al d'habilitació per a l'ensenyament, o com una mena de doctorat. Constituïren el Tribunal censor Joan de Zafont, degà accidental de la Facultat ; Josep Simó Rubis, secretari accidental d'aquesta, i el professor Manuel Buch i Pou. En el primer exercici, Llorens desenvolupà el tema *En qué discrepan fundamentalmente los sistemas y escuelas de Filosofía, cuál es el más admisible y por qué*. Un tema de caire semblant li correspongué en sort a Llorens en les oposicions a la càtedra de la Universitat de Barcelona un any més tard. Els altres dos temes eren de llengua grega i literatura francesa. En el segon, de les tres preguntes : llengua anglesa, psicologia i literatura espanyola, trià aquesta formulada així : *Del poema del Cid y de los demás poemas nacionales*.³

1. Manuel Buch i Pou. Professor de llatí i castellà dels Estudis de Filosofia de la Universitat.

Josep Simó Rubís i Alemany (1802-1869). Sacerdot de les Escoles Pies, humanista i acadèmic de Bones Lletres. Fou professor de Grec, Retòrica i Cosmologia, i morí a Marsella. Un seu deixeble viu encara, el doctor Barjau. Tenim d'ell el discurs *De ingeniorum delectu ad disciplinas litterarum discendas amplificandasque* (1844).

Pau Piferrer i Fàbregas (1818-1848). Poeta, crític i historiador. Seguí la carrera d'advocat i fou acadèmic de Bones Lletres i professor auxiliar de la Universitat (Institut), encarregat de l'ensenyament del Llatí, Retòrica i Poètica. Fou amic de Llorens.

Joan Cortada i Sala (1805-1868). Arqueòleg i literat, ensenyà Història a l'Institut, del qual fou director, i a la Universitat. Fou agent fiscal, periodista i diputat. De les seves obres tenen caràcter didàctic i pedagògic el seu discurs *Utilidad del estudio de la Historia, Lecciones de Historia de España, Novelas morales, Compendio de Retórica, Historia Universal, Geografía i La educación social*.

Pasqual Gonzalvo. Fou professor titular de Principis de Moral i Religió a l'Institut de Segon Ensenyament.

Bernat Fenollosa. L'any 1845 era professor titular de Filosofia a l'Institut de Barcelona.

2. En l'expedient per a obtenir el títol de regent de Filosofia de primera classe hi ha : 1.ª Instància de Llorens i decret marginal del rector Joaquim Rey accedint a la petició i nomenant el Tribunal ; 2.ª, Allegació de mèrits feta per l'interessat i còpia certificada dels documents acreditatius ; 3.ª, Actes dels exercicis, i 4.ª, Còpia de l'acta proposant el nomenament.

3. Heus ací un resum dels exercicis :

Dia 8 d'agost del 1846. — Sollicitud de Llorens.

— Decret del rector, Joaquim Rey, admetent la petició i nomenant el Tribunal, com-

LLORENS, DOCTOR

Entre els doctors graduats a la Universitat de Barcelona no es troba el nom de Llorens i Barba. Consta positivament que abans del 1868 no posseïa el títol de doctor. Posteriorment degué de gestionar l'expedició del títol, perquè en el llibre de registre de títols, existent a la Facultat, consta que li fou expedit el de doctor per la Universitat, el 20 de desembre del 1871. Llorens firmà el rebut el dia 23 de gener del 1872, pocs mesos abans de la seva mort.

Llorens, com hem vist, havia verificat els exercicis de regent de primera classe, equivalent al de doctor, i aquesta creiem que degué ésser la base de l'expedient que, certificat en forma deguda, li valgué aquell títol universitari.

ÈPOCA DE PROFESSOR

Entre l'època d'estudiant i la de professor de Llorens es pot dir que no hi va haver solució de continuïtat. El temps que esmerçà en la seva carrera universitària fou temps guanyat per a triomfs acadèmics posteriors. Dos anys després de llicenciat en Filosofia i Lletres, Llorens es trobava en

post de Joan de Zafont, degà accidental de la Facultat; Josep Simó Rubis, secretari accidental de la mateixa Facultat, i Manuel Buch i Pou.

Dia 11. — Renúncia de Buch i nomenament de substitut a favor de Bergnes de les Cases. De l'expedient, però, resulta que actuà Buch fins al final.

Dia 12. — Presa de punts o temes amb quaranta-vuit hores d'anticipació per al primer exercici.

Els temes que sortiren a la sort foren: n.º 14, «¿Qué hay que decir sobre el dativo griego?»; n.º 47, «¿En qué discrepan fundamentalmente los sistemas o escuelas de filosofía, cuál es el más admisible y por qué?»; n.º 40, «De la literatura francesa durante el siglo de Luis XIV». Llorens escollí el tema 47, o sigui el de Filosofia.

Dia 14. — Lectura de l'escrit, preguntes i objeccions. Aprovació. Restaren suspesos els exercicis fins el dia 23.

Dia 23. — Segon i últim exercici. Insaculació de temes, que donà aquest resultat: n.º 41, «Sirvase usted explicar los diferentes sonidos de las vocales de la lengua inglesa»; n.º 73, «Del poema del Cid y de los demás poemas nacionales»; n.º 85, «En el alma cómo se analizan los conocimientos que adquiere». A les set l'aspirant, que va escollir el tema 73, o sigui el de Literatura, va ésser incomunicat, i a les deu exposà el tema. Fou aprovat per unanimitat en votació secreta i tenint en compte els mèrits literaris.

Dia 24. — Ordre del rector respecte a la tramitació legal. Compareixença de Llorens notificant-li el resultat de l'examen. Signa el secretari, Francesc Bagils i Morlius.

Acta final. Prestació de jurament d'obediència a la Constitució política de la Monarquia, de fidelitat a la reina Isabel II i de complir les obligacions inherents al càrrec de regent de primera classe.

Signen el degà accidental Zafont, els examinadors Zafont (segona vegada), J. S. Rubis, Manuel Buch i Manuel Milà, secretari accidental.

L'acta del 24 d'agost està signada per Manuel Milà, com a secretari accidental, i la de proposta també per ell, amb el vist-i-plau del degà Zafont.

Una anomalia: les dates cronològiques de l'ordre del rector i del degà assenyalant el dia del jurament estan esmenades: diuen «14» per comptes de «24», i l'acta final diu «15». El 2 degué ésser substituït per un 1, equivocadament.

condicions d'obtenir, en pocs dies de diferència, dues càtedres per oposició : una d'Institut i una altra d'Universitat ¹.

La primera notícia que tenim dels càrrecs docents de Llorens és de primeries de l'any 1847 (8 de gener). Un ofici del rector Joaquim Rey el nomena auxiliar de la càtedra de «Filosofia i la seva història», en substitució del que fins llavors ho era, Agustí Clotet, la vacant del qual havia d'ocupar més tard Llorens. ²

LLORENS, CATEDRÀTIC D'INSTITUT

L'estiu del mateix any guanyà la càtedra de Filosofia de l'Institut de Segon Ensenyament de Barcelona (Psicologia, Ideologia i Lògica). Els seus exercicis — diu Barallat — sorprengueren per la joventut de l'opositor. ³

Llorens anava a ocupar la vacant de Zafont. ⁴

LLORENS, CATEDRÀTIC D'UNIVERSITAT

Llorens no arribà a exercir com a catedràtic d'Institut. A les poques setmanes d'haver estat proposat per a l'esmentada ensenyança de la Filosofia del Segon Ensenyament de Barcelona, i abans, per tant, de començar el curs acadèmic, es traslladà a Madrid, on, també per oposició, aconseguí una càtedra de Filosofia i la seva història. ⁵

Aquell mateix any i amb algunes setmanes també de diferència havien ingressat a l'escalafó de catedràtics d'Universitat els que eren amics seus i que més tard havien d'ésser companys de Claustre durant tota la seva vida

1. Una carta a Aguiló (22 de juliol del 1846) constata l'aspiració de Llorens a ingressar al Professorat. Li pregunta quants catedràtics hi ha a l'Institut de Palma i si els de Lògica, Geografia i Història ho són en propietat o esperen ésser-ho el curs vinent.

2. Joaquim Rey i Esteve (1775-1850). Lleidatà, catedràtic de Dret a la Universitat de Cervera durant vint-i-cinc anys i rector de la de Barcelona (1813, 1820-21 i 1845-50). Fou magistrat i president a les Audiències de Palma, Barcelona i Madrid, diputat, senador i president de les Corts espanyoles (1821).

3. La R. O. de nomenament és del 10 d'agost del 1847. Figura proposat en primer lloc, i el títol és firmat per Pastor Díaz, ministre d'Instrucció Pública del Gabinet Pacheco. L'11 de novembre del mateix any li és expedit el títol professional de catedràtic d'Institut amb la signatura del director general d'Instrucció pública, senyor Gil de Zàrate. El document figura registrat el 16 del mateix mes.

4. El successor de Llorens fou Pere Codina i Vilà, mort a Barcelona l'any 1858, al cap de deu anys d'ocupar a l'Institut de Segon Ensenyament la càtedra de Filosofia. Començà una traducció de la *Lògica* de Stuart Mill (Madrid, 1853). Hem de citar del mateix autor les *Lecciones de Psicología y Lógica* (1857 i 1858).

5. Per R. O. del 25 d'agost del 1847 és nomenat catedràtic de Filosofia i la seva història. Signa Pastor Díaz.

Dos anys més tard, el dia 2 de febrer del 1849, se li expedi el títol de catedràtic d'Universitat, el qual fou registrat el 6 del mateix mes. Porta la firma del director general d'Instrucció pública del Ministeri que aleshores s'anomenava de Comerç, Instrucció i Obres públiques, senyor Gil de Zàrate.

ARXIU DE L'INSTITUT DE CIÈNCIES

Díaz i Sicart (9 de febrer), Bergnes (10 de febrer), Milà i Fontanals (8 de març) i Rubió i Ors (13 de març). El mateix any també entren Cortada, Presas, Sánchez Comendador, Moreno Nieto, Planellas, Silònz i Arnau.¹

MODIFICACIONS DE LA CÀTEDRA TITULAR DE LLORENS

Durant els vint-i-cinc anys de professorat de Llorens es succeïren, amb intermitències de sis a nou anys, una sèrie de variacions i adaptacions dels plans acadèmics que unes vegades afectaven la totalitat de la Facultat i altres solament algunes de les seves ensenyances. Les reformes que d'una manera més profunda alteraren l'orientació pedagògica foren: 1.ª, la separació dels estudis del Segon Ensenyament, que, tot i seguint agregats a la Universitat, s'organitzaren ja amb una certa independència, com calia des del moment que constituïen un grau acadèmic inferior; 2.ª, el desdoblament de l'antiga Facultat de Filosofia en les dues Facultats de Filosofia i Lletres i de Ciències. D'aleshores ençà restaren sempre separades, havent-se operat en les darreries del segle una aproximació de la primera a la Facultat de Dret i de la segona a les de Medicina i Farmàcia.

En el moment d'ingressar a la Facultat Llorens, les càtedres de Lletres no excedien de quatre i les de Ciències eren cinc; a més, figuraven a la Facultat única de Filosofia els estudis d'Economia política i Administració, que tenien una càtedra, la qual fou regentada durant molts anys pel distingit polític Laureà Figuerola, amic de Llorens.

I (1847-1850). *Filosofia i la seva història*. — Aquesta fou la càtedra de Llorens durant aquest període. Heus ací el quadre dels altres ensenyaments anomenats de Filosofia, amb els seus titulars: Literatura llatina, Díaz; Literatura espanyola, Milà; Grec, Bergnes; Càlcul sublim i Mecà-

1. Jacint Díaz i Sicart (1809-1885). Fill de Vallgorguina, professor de les Universitats de Cervera, Sevilla i Barcelona on el trobem degà de la Facultat des del 1867. Fou un humanista distingit que publicà diferents obres sobre literatura grega i llatina, història i arqueologia. També és autor d'una *Historia de la Filosofia griega antigua*. (Barcelona, 1865.)

Joaquim Rubió i Ors (1818-1899). Poeta i historiador, fill de Barcelona. Dedicat a l'ensenyament tota la seva vida, primer com a professor de Literatura general a la Universitat de Valladolid (1847) i Història universal a la de Barcelona (1858), on fou degà de la Facultat de Filosofia i rector. Un dels mèrits principals de Rubió i Ors fou la seva fe, que no trontollà mai, en l'esdevenidor de la llengua pàtria. Deixà un bon nombre d'obres, la majoria d'història i literatura. Tenen un interès filosòfic i apologètic les intitulades *Los supuestos conflictos entre la Religión y la Ciencia* (Madrid, 1881); *El hombre, su origen, antigüedad y unidad de la especie humana* (Barcelona, 1883), i *Los humanos conocimientos han de tender a robustecer las enseñanzas del Cristianismo*.

Llorenç Presas i Puig (1811-1875). Cursà els estudis de farmàcia i de ciències, i fou professor oficial de Matemàtiques, Física, Geografia, Càlcul sublim i Mecànica racional; deixà publicades obres de meteorologia, mineralogia, física i medicina i inventà diferents aparells.

Antoni Sánchez Comendador i Pagniucci (1823-1888). Madrileny, graduat en Farmàcia i Ciències naturals, professor de Mineralogia i Zoologia i de Farmacèutica vegetal de la nostra Universitat. Degà de la Facultat de Farmàcia i autor d'algunes obres i discursos acadèmics.

nica racional, Presas; Ampliació de la Física, Vieta; Química general, Agell; Minerologia i Zoologia, Sánchez Comendador; Botànica, Costa; i Economia política i Administració, Figuerola.¹

L'any 1849, i solament per a un curs acadèmic, fou agregat a la Facultat Joan Cortada, professor de l'Institut, per tal d'ampliar els estudis d'Història (*Mayores conocimientos de Historia*). Aquest curs fou també el darrer de l'assignatura de Matemàtiques, que explicava Presas, el qual passà com a professor de la mateixa matèria a l'Escola Industrial.

II (1850-52). *Ampliació de la Filosofia*. — El 1850 hi ha una primera reforma. La càtedra de Llorens canvia el nom que portava pel d'Ampliació de la Filosofia, ampliació, és clar, relativa als coneixements anàlegs del batxillerat. La de Milà es diu Literatura general i espanyola; la de Figuerola, Economia política, Dret públic i Administració; la de Vieta, Física amb la seva ampliació; i la d'Agell, Química general amb la seva ampliació.

III (1852-58). *Filosofia i la seva història*. — Dos anys més tard, l'Ampliació de la Filosofia és substituïda novament per l'antiga denominació de Filosofia i la seva història. En el mateix pla modificat, Bergnes figura com a titular de Llengua i Literatura grega; Figuerola, d'Economia política, Dret polític, Administració i Dret administratiu; Vieta, de Física en tota la seva extensió; i Agell, de Química general en tota la seva extensió i Química inorgànica.

L'any 1857 es publica la nova Llei d'Instrucció pública d'Espanya. La reforma dels plans d'estudis és obra de Moyano; enclou, entre altres coses: l'agrupació dels estudis de ciències i lletres en les dues Facultats de Filosofia i Lletres i de Ciències; la incorporació de la càtedra d'Economia política i Administració a la Facultat de Jurisprudència,² i la creació de la càtedra d'Història general i particular d'Espanya, confiada al professor Cortada. Subsisteix, encara, per un any, la càtedra de Filosofia i la seva història. Com a conseqüència d'aquesta reforma queda reduït el Claustre de la nova Facultat als professors numeraris Díaz, Milà, Bergnes, Llorens i Cortada.

IV (1858-67). *Metafísica*. — Per Decret del 30 d'agost del 1858 és reformada pel ministre Corvera la Facultat de Filosofia. Es confirma en el doctorat la càtedra d'Història de la Filosofia i s'hi afegeix la d'Estètica. Com a conseqüència d'aquesta reforma, el 3 de setembre Llorens s'encarrega de la càtedra de Metafísica, que venia a substituir la de Filosofia i la seva història, de la qual ell era titular per oposició. S'augmenten, al mateix

1. Joan Agell i Torrents (1809-1868). Professor de Química de la Universitat de Barcelona, degà de la Facultat de Filosofia (1856) i de la de Ciències (1857-68) i rector de la Universitat (1864). És autor de diferents memòries sobre problemes de física.

Antoni Cebrià Costa († 1886). Autor d'un *Resumen de Botánica* i d'una *Flora de Catalunya*. Fou professor de Botànica de la nostra Universitat fins a la seva jubilació, l'any 1868.

2. En aquesta càtedra Ramon Anglasesell havia succeït L. Figuerola des del curs 1854-55.

temps, els estudis històrics, puix que es creen les càtedres d'Història Universal i de Geografia, essent confiada aquesta última a Llorens. Algunes assignatures canvien lleugerament de nom i segueixen regentades pels mateixos titulars. El 1862 Bergnes s'encarrega de les càtedres de Literatura clàssica grega i llatina i d'Estudis crítics sobre els prosistes grecs, i Rubió i Ors, de la Història Universal.

V (1867-69). *Estudis superiors de Psicologia i Lògica i de Metafísica i Ètica*. — El 17 de juliol del 1867 el ministre Orovio reforma novament la Facultat, distribuint els estudis de Filosofia en tres graus: batxillerat, llicenciatura i doctorat. De les matèries filosòfiques corresponen al primer grau els Estudis Superiors de Psicologia i Lògica; al segon, els Estudis Superiors de Metafísica i Ètica, i al doctorat, l'Estètica i la Història de la Filosofia. El quadre d'ensenyaments literaris és ampliat considerablement. Hi ha dos cursos de Grec, que expliquen Bergnes i Garriga; un de Literatura clàssica grega i llatina, de la qual s'encarrega novament el pare Díaz; és creada la càtedra d'Hebreu, que ocupa Viscasillas, i és separada la Literatura espanyola de la Literatura general, que la llei atribueix al professor de Geografia; Milà queda titular de Principis generals de Literatura amb aplicació a l'espanyola. S'encarrega de la Geografia Pau Gil, i des del 1868-69 endavant, Vidal i Valenciano. El mateix any ve a ocupar la càtedra d'Història d'Espanya el professor Anchòriz. En aquest moment són ja nou els professors que formen el Claustre de la Facultat.¹

El dia 20 de juliol Llorens és nomenat per a la Filosofia del període del batxillerat; el 14 de setembre se li encarrega, per la Facultat, amb caràcter interí, la Metafísica i l'Ètica;² el 2 d'octubre, amb caràcter fix, i el 4 de novembre se li concedeix l'assignació corresponent per aquesta nova tasca acadèmica.³

VI (1869-1872). *Metafísica*. — Dos anys més tard es fan algunes petites modificacions al pla d'Orovio. Els dos cursos de Llengua grega es reduei-

1. Ramon Manuel Garriga i Nogués. Helenista, vigatà (1835-1906). Fou professor d'Hebreu a la Universitat de Santiago i de Grec a la de Barcelona. Ocupà el deganat de la Facultat de Filosofia i el rectorat. Deixà diverses obres gramaticals i literàries. Posseïa uns manuscrits de Llorens i Barba que, en deixar el deganat, lliurà al seu successor doctor Daurella.

Marià Viscasillas (1835-1912). Filòleg aragonès, professor de les Universitats de Saragossa (1861), Barcelona (1867) i Madrid (1881). S'especialitzà en l'estudi de l'Hebreu i de les altres llengües semítiques, i publicà gramàtiques i alguns discursos acadèmics.

Pau Gil. Fou catedràtic de Geografia, Història i Literatura espanyola a la Facultat de Filosofia de la nostra Universitat durant el curs de 1867-68, és a dir, substituï Llorens, i fou substituït per Vidal i Valenciano.

Gaietà Vidal i Valenciano (1834-1893). Professor, coterrani i amic de Llorens; des del 1866 exercí l'ensenyament de la Geografia a la nostra Facultat, de la qual fou també secretari. Literat, novel·lista, traductor, deixà en aquests diversos aspectes algunes obres d'indiscutible mèrit.

Josep Maria Anchòriz i Sagaseta (1813-1877). Fou magistrat i catedràtic de les Universitats d'Oviedo i València. A la Universitat de Barcelona explicà *Història d'Espanya* (1867). Autor d'un *Ensayo de Geografía histórica* (1855).

2. Firma l'ordre Sever Catalina.

3. Eren tres-cents escuts (750 pessetes).

xen a un ; en canvi, es crea un curs d'Estudis sobre els autors grecs, i es desfà l'anomalia d'encarregar al professor de Geografia la Literatura espanyola, que passa íntegrament al professor de Principis generals de literatura. La càtedra de Llorens torna a portar el nom de Metafísica.¹

Durant aquests vint-i-cinc anys, doncs, Llorens explicà nou cursos de Filosofia i la seva història (1847-50 i 1852-58) ; dos d'Ampliació de la Filosofia (1850-52) ; dos d'Estudis Superiors de Filosofia (1867-69), i dotze de Metafísica (1858-67 i 1869-72).²

Dintre d'un fons comú, la Filosofia, i amb un mètode personal, que les seves condicions de mestre havien ja prefixat, les variacions de títol de la càtedra de Llorens no modificaren substancialment la seva orientació pedagògica. N'hi havia prou amb el tacte i discreció del professor per a adaptar la seva labor de càtedra a les necessitats docents que cada nova legalitat li imposava.

LLORENS, PROFESSOR D'HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

El recurs històric ha estat sempre el marc adient per a la Filosofia sistemàtica. Llorens així ho entengué des del primer moment ; per altra part, la denominació de l'assignatura, que guanyà mitjançant oposició, implicava una veritable preparació històrica. Convençut d'això, el 1853-54 obrí Llorens un curs lliure d'Història de la Filosofia, que funcionà els dos següents de 1854-55 i 1855-56. El 30 de gener del 1858 sollicità fer novament una classe d'Història de la Filosofia, de dues hores setmanals.

Heus ací els termes de la instància de Llorens, adreçada al rector de la Universitat a l'esmentada data. Manifesta :

«Que se li han acostat alguns alumnes d'altres assignatures demanant-li que obrís novament el curs d'Història de la Filosofia, el qual, subjectant-se al programa presentat a un dels antecessors de V. S., havia donat els altres anys. I desitjant l'exponent completar la part doctrinal de la seva assignatura amb la part històrica, a V. S. suplica que tingui a bé autoritzar-lo per tal de donar dues lliçons setmanals extraordinàries destinades a l'esmentat objecte.»

Contestació del rector, V. Arnau,³ en un Decret marginal del 3 de febrer :

«Tal com es demana, i posi's a coneixement del Govern, recomanant el zel d'aquest professor pels progressos de la joventut estudiosa.»

1. El 2 de gener del 1872 es trasllada la Universitat de l'antic Convent de Carmelites del carrer del Carme al nou edifici, que és el que actualment ocupa.

2. Els professors de Filosofia ingressats a les Universitats espanyoles durant els anys de docència de Llorens foren Ariño (1848), Beato (1849), Somoza (1852), Fernández i González (1856), F. de P. Canalejas i Frederic de Castro (1861), Campillo (1864) i Salmeron (1869).

3. Víctor Arnau i Lambea (1817-1892). Rector benemèrit de la Universitat de Barcelona (1857-1865). Fou professor de Filosofia dels Instituts de Calatayud i Sòria, i, com Llorens, de Filosofia i la seva Història, de la Universitat de Granada (1847-51), i d'Ampliació de la Fi-

El mateix dia el rector ho comunica al degà de la Facultat, i el dia 27 al director general d'Instrucció Pública, que era l'autoritat superior immediata. El rector autoritzà el nou ensenyament en Decret del dia 29.

Els cursos de Llorens servien d'ampliació i d'especialització. En la classe general (alumnes oficials) no era possible l'exposició d'una matèria tan vasta i diversa; per això el nou curs era adés un complement, adés un desenvolupament de la seva càtedra de Filosofia i la seva història, denominació inversemblant, perquè ella sola comprenia totes les disciplines filosòfiques. Per altra part, cal suposar que el professor es proposava amb aquestes lliçons assegurar la continuïtat d'una escola (l'escocesa modificada) inseparable, segons el criteri seu, del sentit històric dels problemes de la Filosofia.

Podem considerar com una deguda compensació a aquesta actuació acadèmica de Llorens, l'acord de la Facultat de Filosofia i Lletres, en sessió del 31 d'octubre del 1868. Acabava d'establir-se el doctorat a la Universitat de Barcelona, i el Claustre de la Facultat feia la proposta a favor de Llorens per a explicar la càtedra d'Història de la Filosofia, al mateix temps que designava per a la d'Estètica el seu amic i coetani Manuel Milà.¹

LLORENS, ENCARREGAT DE LA CÀTEDRA DE GEOGRAFIA

Durant set anys el professor Llorens estigué encarregat de l'ensenyança de la Geografia a la Universitat de Barcelona. Regentà provisionalment la càtedra des del 30 de setembre del 1858; fou proposat d'una manera oficial per la Facultat el 22 de desembre del mateix any, i nomenat pel Ministeri el 31 del mateix mes en la forma que posteriorment se n'ha dit per acumulació.²

Els testimonis — alguns viuen encara — de les lliçons del doctor Llorens ens asseguren de la competència i entusiasme amb què el professor explicava aquella disciplina.³ Coincidència interessant: el filòsof Kant, tan admirat i respectat pel nostre Llorens, explicà també durant molts anys la Geografia física a Königsberg.

Arribà, però, un moment que degué ésser feixuga la tasca universitària de Llorens, perquè, a les darreries del primer trimestre del curs acadèmic 1865-66, es veié obligat a renunciar a l'esmentada càtedra.

losòfia de la de Madrid (1851-53). Passà després a la Facultat de Dret. Fou també director general d'Instrucció Pública, subsecretari del Ministeri de Gràcia i Justícia i diputat en tres diferents legislatures. Col·laborà en el *Diario de Barcelona* des del 1868 fins al 1875 i fou un dels socis més actius de l'Ateneu de la nostra ciutat. Escrigué per al seu ingrés a l'Acadèmia de Ciències Morals i Polítiques de Madrid la memòria *Las doctrinas filosóficas dominantes en el libro de las «Partidas»*, i traduí al castellà el *Compendio de Historia de la Filosofía*, de Tissot. A Barcelona comptà amb molts amics; entre els més íntims figuraven Llorens i Duran i Bas, el qual escrigué la seva necrologia.

1. *Libro de oficios*.
2. Amb la gratificació anual de 4,000 rals.
3. Part d'aquestes lliçons es conserven taquigrafiades a la Facultat de Filosofia i Lletres. (Biblioteca del doctor Balari. Ms.)

«Per raons de salut — diu el professor en el seu ofici — i en vista de l'experiència dels dies que portem de curs, he de manifestar a V. S. que no em veig amb cor de continuar amb les dues càtedres, com ho he vingut fent els anys anteriors.»

LLORENS I LES ENSENYANCES DEL DOCTORAT

A la Universitat de Barcelona fou establert el Doctorat durant el període 1868-74. Això en altres països no tindria res de particular, perquè el Doctorat és un grau universitari, i no sembla que pugui portar el nom d'Universitat una institució superior docent a la qual es priva d'aquella facultat, la més universitària de totes. Aquesta fou una gran falla de la Instrucció pública a Espanya, en la qual malauradament anaren reincidint tots els Governos posteriors.

Durant aquells anys foren conferits per la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona trenta graus de doctor. Entre ells trobem els noms dels que foren més tard catedràtics a la mateixa Universitat: Balari, Donadiu, Pou i Ordines.¹

En la sessió de la Facultat del 31 d'octubre del 1868, com hem dit, es va prendre el següent acord:

«Indicada la conveniència que s'estableixin les ensenyances corresponents al període del Doctorat, es designà per a aquesta comesa els senyors Milà i Llorens, els quals es varen oferir a encarregar-se'n sense retribució, atemperant-se, però, a l'acord que prenguessin les altres Facultats.»

Aquestes varen acceptar la implantació del grau de doctor, i l'excel·lentíssima Diputació Provincial oferí retribuir els professors.

Uns quants dies més tard, el 14 de novembre, la Facultat de Filosofia i Lletres es reunia per segona vegada. En l'acta corresponent consta que «els senyors Manuel Milà i Xavier Llorens, dels quals s'havia parlat en la sessió anterior, manifestaren una altra vegada que llur falta de salut els impedia d'acceptar aquell encàrrec».

Poden fer-se diferents conjectures sobre la causa real del refús que conjuntament feren Milà i Llorens de la proposta de la Facultat. Era la retribució? Era que Llorens, que no posseïa el títol de doctor, per un escrúpol injustificat, es negava a explicar matèries considerades d'aquell grau? Aquesta última raó no podem estimar-la suficient, perquè Llorens havia realitzat

1. Delfí Donadiu i Puignau (1845-1904). Professor d'Hebreu a la Universitat de Barcelona des del 1882, per bé que des del 1871 havia actuat d'auxiliar de diferents càtedres. Deixeble de Llorens no encertà a comprendre la importància de la renovació filosòfica del seu mestre i s'afilià incondicionalment al tomisme. Deixà diverses obres gramaticals i filosòfiques.

Antoni Josep Pou i Ordinas (1834-1900). Mallorquí, cursà a Barcelona i a Madrid els estudis de Filosofia i Lletres i Dret: fou catedràtic de Dret romà a la Universitat de Saragossa (1867), i a la de Barcelona explicà Economia política, Estadística, Història general del Dret espanyol i Dret romà. Les seves obres estan informades per un criteri catòlic ortodox, i en Filosofia segueix Sant Tomàs.

uns exercicis equivalents als de Doctorat, i res no li impedia de sol·licitar el títol. Fos pel que fos, és un fet que en substitució de Llorens fou proposat per a explicar Història de la Filosofia Vidal i Valenciano, i per a Èstètica, el professor de Grec, Ramon Manuel Garriga.

Més tard, el 3 de gener del 1870, renuncià Vidal i Valenciano, i des d'aleshores Llorens s'encarregà gratuïtament de la càtedra d'Història de la Filosofia.

INDICACIONS GENERALS SOBRE LES EXPLICACIONS DE CÀTEDRA DE LLORENS

Llorens no tenia cap simpatia pels llibres de text.¹ Una sola vegada, que recordem, alludeix a l'obra que diu que els alumnes tenen entre mans. És la intitulada *Elementos de Filosofía especulativa según las doctrinas de los Escolásticos y singularmente de Santo Tomás de Aquino*. L'autor és el cardenal Josep Prisco, i el traductor castellà, Gabino Tejado (1866).²

En l'època mateixa que comença l'ensenyament de Llorens acabava de fer la seva aparició l'eclecticisme. La majoria de les obres traduïdes o originals d'aquells anys s'inspiraven en aquesta orientació. Obre la sèrie la publicació, amb notables addicions, del *Curs de Filosofia* de Gérúzez, per Miquel Surís, l'amic de Llorens (1847). Segueixen el 1849 l'obra original de Monlau i Rey Herèdia³ i la traducció del *Manual* de Jacques, Simon i Saisset (any 1848).⁴

1. Això no era cap obstacle, perquè si els alumnes el consultaven, i especialment quan es tractava de persones que volien continuar sota la seva direcció els estudis filosòfics, els fes les indicacions i recomanacions bibliogràfiques pertinents. Aquesta afirmació pot ésser constatada en les obres dels seus deixebles.

2. Correspon al primer moment de la renaixença escolàstica italiana i reproduïx la doctrina de Sanseverino, l'obra del qual figurava a la biblioteca de Llorens.

Josep Prisco (1836-1923). Cardenal i filòsof italià, deixeble i continuador de Sanseverino. Combaté l'ontologisme del seu temps que tanta difusió tingué a la seva pàtria. La seva *Filosofia del Dret* fou traduïda en castellà per J. B. de Hinojosa (Madrid, 1829).

Gabí Tejado i Rodríguez (1819-1891). Fou escriptor i polemista afiliat al tradicionalisme i anomenat el «Veullot espanyol».

3. Eugeni Gérúzez (1799-1865). Fou un escriptor francès, autor d'una sèrie d'obres literàries, històriques i erudites i d'un text de filosofia publicat a París el 1833 i reeditat per sisena vegada el 1863. A més de l'adaptació de Surís hi ha una traducció en llengua castellana pel mexicà J. Maria Vizcaïno (1852).

Miquel Surís i Baster (1825-1854). Fill de Sant Feliu de Guíxols; diputat i graduat de professor (regent) de Lògica el 1847; autor de *La paz en el siglo XIX* (Madrid 1851).

Pere Felip Monlau (1808-1871). Metge i escriptor fecund de les més variades matèries; fou catedràtic de Literatura, Cronologia, Geografia, Història, Filosofia, Higiene i Gramàtica comparada de les llengües romàniques. El seu *Curso de Psicología*, editat per primera vegada el 1849, aconseguí la desena edició el 1871.

Joaquim Rey i Herèdia (1818-1861). Notable matemàtic i filòsof. És l'autor de la *Lògica* que acostuma a figurar amb la *Psicologia* de Monlau (1849; 10.ª ed., 1872), i d'una *Ètica* (1853).

4. Llorens, en una carta a Marià Aguiló, li prega que adquireixi l'esmentat *Manual*, perquè ha perdut l'exemplar que li havia deixat Figuerola. (Cartes del 10 d'octubre i del *Manual de Filosofia para uso de los Colegios*, d'A. Jacques (1813-65), J. Simon (1814-96) i E. Saisset (1814-63). Havia estat traduït per Martínez del Romero; el llibre és una condensació didàctica de l'eclecticisme Cousinà.

Amb aquesta orientació tenia força punts de contacte la Filosofia escocesa, que és la que professà mestre Llorens des d'un principi. A les primeries del curs de 1851-52, Llorens escriu al seu amic Aguiló demanant-li una sèrie de llibres d'història, geografia, etc., i li diu textualment: «De Filosofia no porteu res que no sigui de l'Escola escocesa. Vegeu si podeu portar la Moral de Beattie.»¹

En el fascicle oficial *Lista de obras de texto para el trienio 1864-67* (Madrid, 1865), són assenyalades com de text per a les Universitats d'Espanya, en la càtedra de Metafísica, el *Manual de Filosofia* de Servant Beauvais, traduït per López Uribe, catedràtic de la Universitat de Madrid i coetani de Llorens, i el *Curso completo de Filosofía elemental*, de Gutiérrez, el qual fou mestre de Menéndez i Pelayo a Santander. L'esperit, si més no la lletra de les lliçons de Llorens no han d'envejar res a aquelles obres, ni en precisió ni en profunditat.²

De cap d'aquests autors no es troba rastre interessant en les explicacions i apunts de Llorens. Devia tenir en això un criteri personal inflexible. La doctrina que exposava als seus alumnes era producte de lectures que ell extractava i de meditacions personals, que tenien per objecte amplificar o corregir aquelles lectures. Els llibres de la seva pertinença que han pogut arribar fins a nosaltres, estan plens d'indicacions en aquest sentit.³ Preferia donar a l'alumne l'assimilació que ell com a didacte s'havia fet dels problemes filosòfics que no pas un manual, que conté sovint d'una manera estantissa allò que els autors han tret de les opinions alienes.

En la classe de Llorens la base principal era l'explicació oral. Tenia el costum, però, de dictar uns *Apunts*, que són encara avui el document més autèntic de la seva ensenyança universitària. En ells havia condensat el professor les matèries pertinents amb claredat i precisió. En tots els diversos exemplars coneguts les variants no tenen gran importància. La còpia més antiga que jo he pogut veure és de l'any acadèmic 1857-58. Pertanyia al deixeble del doctor Llorens, Josep Maria Barenys, i es conserva a la Secció de Manuscrits de l'Institut d'Estudis Catalans.⁴

1. Carta datada el 14 d'octubre del 1851. Jaume Beattie és el poeta, nat el 1735 i mort el 1803, afiliat a l'escola de Reid. L'obra a què es refereix Llorens portava aquest títol: *Elements of moral science* i s'havia publicat a Edimburg el 1790.

2. En aquesta llista podem afegir: V. Consin (1847-48-51), F. da Gama (1859) i altres, entre ells el Jacquier, encara.

3. Agustí Gutiérrez i Díaz (1816-1895). Professor de Filosofia a Santander des del 1846. L'esmentada obra de Gutiérrez es publicà els anys 1860-61 i està escrita amb un criteri eclèctic.

4. Pensem donar aviat els resultats d'un estudi de les fonts autèntiques de la Filosofia de Llorens i Barba, basat en les obres que integren la biblioteca que va deixar a la Facultat de Filosofia i Lletres.

4. Entre les diverses còpies que es conserven dels *Apunts* coneixem les dels professors Arana i Barjau i les de Bertran i Bros, Bartomeu Galí, Noguera i Vilalta, Sales i Elies, i Torras i Bages.

ALGUNES CARACTERÍSTIQUES DE L'ENSENYANÇA DE LLORENS

Deixant a part la seva orientació ideològica, que no és propòsit nostre de tractar ara, però que hem de considerar inseparable de la seva actuació docent, la influència educativa de Llorens degué d'ésser extensa i profunda. En són testimoni fefaent personalitats de representació tan destacada com Menéndez i Pelayo, Giner de los Rios, Rubió i Lluch i Torras i Bages, els quals havien assistit a la seva càtedra. Deixebles seus foren també Garriga i Marill, Masferrer i Arquimbau, Barberà i Canturri, Delfí Donadiu i Ignasi M.ª de Ferran, dedicats tots ells a l'ensenyament.¹ Hom pot suposar com colpiria l'estudiant anhelós de ciència i de suggerències espirituals, l'actitud prudent i assenyada del professor a plantejar els problemes filosòfics, i el seu posat modest i atractiu, ajudat per una paraula fàcil i mesurada, coses que no excloïen un cert entusiasme que arborava les seves explicacions, sobretot quan descendia a les fondàries de l'ànima o quan tocava les altures de la doctrina de l'Ideal de la Ciència.

1. Marcellí Menéndez i Pelayo (1856-1912). En l'esmentat discurs del doctor Rubió i Lluch i en un altre que és un elogi de Menéndez i Pelayo (Barcelona, 1913), així com en les mateixes obres de Menéndez i Pelayo, en les del seu deixeble doctor Bonilla i en la dels biògrafs del gran erudit, s'hi troba la plena confirmació de la influència de Llorens. A Llorens i a Milà dedicà la seva obra cabdal. Per si calgués encara confirmar la filiació ideològica del gran polígraf, vegeu *El Dr. Milà i Fontanals* (Barcelona, 1908).

Francesc Giner de los Rios (1839-1915). Tots els qui tractaren al gran pedagog espanyol pogueren comprovar la veneració que sentia pel nostre Llorens. Sovint Cossio retreia paraules de Giner que indicaven la profunda impressió que havia deixat dintre de la seva ànima el contacte amb el professor català.

Antoni Rubió i Lluch. Nat l'any 1856 a Valladolid, on el seu pare era catedràtic. Obtingué, per concurs, la càtedra de Literatura general de la Universitat d'Oviedo. Per mort del seu mestre Milà i Fontanals (1884) ocupà la de Barcelona. Els seus estudis sobre història de la cultura catalana difícilment seran superats per altre.

Josep Torras i Bages (1846-1916). Fíll de la comarca del Penedès; cursà a la nostra Universitat els estudis de Dret i de Filosofia i Lletres. Escriptor místic, teòleg il·lustre, filòsof creient, bisbe exemplar, rebé en les seves obres el doble impuls del psicologisme espiritualista escocià i de la metafísica escolàstica segons Sant Tomàs. Torras i Bages dedicà a Llorens la seva obra *La Tradició catalana*.

Pere Garriga i Marill (1842-1890). Prevere, fill d'Esparraguera, doctor en Dret i en Filosofia i Lletres. Exercí la carrera eclesiàstica a Barcelona, Madrid i Santiago de Cuba. De retorn a Espanya el trobem catedràtic de Filosofia als Instituts de Mahó, Guadalajara i Lleida. És autor de diversos tractats filosòfics i d'un sistema de taquigrafia que porta el seu nom. Garriga dedicà una de les seves obres a Llorens.

Francesc d'A. Masferrer i Arquimbau (1855-1901). Fou professor de Filosofia en diferents Instituts de Segona Ensenyança, últimament a Barcelona i a Lleida. *El curs de Filosofia elemental*, dedicat a Llorens, és un bon manual pel seu temps. Masferrer ha de comptar-se també entre els conreadors de la poesia catalana renaixentista.

José M.ª Barberà i Canturri (1833-1900). Sacerdot i escriptor humorista, poeta llatí, traductor bíblic, fill de Reus, regentà per mèrit d'oposició i durant molts anys la càtedra de Filosofia de l'Institut de Tarragona. Deixà un *Sumario de las lecciones de Psicología. Lógica y Ética*, reeditat diverses vegades.

Ignasi M.ª de Ferran (1839-1880). Barceloní, catedràtic de la Facultat de Dret a Oviedo i a Barcelona. Conservador i proteccionista ocupà la presidència de l'Ateneu Barcelonès. Hom troba en els seus escrits la influència de Llorens.

«L'adequat de son llenguatge — diu Torras i Bages —, la vivesa i riquesa de les imatges de què es valia, produïen en son auditori una tal concentració, que molts dies l'estudiant aplicat, en sortir de l'aula i tornar al tracte i vida comú, trobava que havia fet un viatge pintoresc per dintre de si mateix, havent vist perspectives i operacions que no es veuen amb els ulls, i oït remors i udols de passions que no s'ouen amb les orelles.»¹

El mèrit, doncs, rellevant de la pedagogia de Llorens, hem de buscar-lo en aquella actitud espiritual davant l'alumne, que és quan sentia la responsabilitat del professor de Filosofia. Per això Llorens acostumava a situar les qüestions en el camp del sentit comú, i això ho feia amb una rara habilitat expositiva, al mateix temps que cridava l'atenció dels seus oients sobre el valor ètic i social de les meditacions i investigacions filosòfiques que emprenia. I en aquesta noble tasca no el seduïa ni el pur racionalisme, ni menys encara cap especulació que no tingués la seva ressonància en la vida. Davant afirmacions que contrariaven, al seu judici, els principis fonamentals de la raó o les seves conviccions fortament arrelades, es mostrava dur i irreductible, sense arribar, però, a la desconsideració personal.

«En la lliçó primera del curs deia amb severa eloqüència als estudiants, que els qui pretenien brillar, que els qui volien a poca costa obtenir l'admiració i les lloances, ja es podien retirar, que allí no aprendrien la pompa del discurs, puix que la vera Filosofia preferia un sí o un no encertat, més que no pas una peroració entusiasta.»²

«La seva doctrina era suggestiva, i sempre tenia, fins en les qüestions més abstractes, un element estètic; potser era deficient per a les necessitats de la discussió o controvèrsia, però era oportunitíssima per a l'edificació personal del deixeble, per a introduir el jove en el regne de l'amor a la saviesa, o a la veritat, corresponent així a l'objecte fonamental i tradicional i perenne de la Filosofia.»³

ALTRES ACTIVITATS DOCENTS I ACADÈMIQUES DE LLORENS

Del llibre més antic de graus, existent a la Facultat,⁴ que comença el 3 de novembre del 1868, resulta que d'aquesta data fins el 2 de març del 1872 es verificaren els exercicis de trenta-quatre graus de batxiller en Filosofia. Llorens intervingué en catorze, i entre ells els de Farré i Carrió, Surroca,

1. *Records d'un filòsof català*, a *La Veu de Montserrat*, 17 d'abril del 1880, reproduït en el vol. VIII de les *Obres completes* de Torras i Bages. (Vegeu pàg. 255.)

2. TORRAS I BAGES, *En Xavier Llorens i Barba. Records íntims d'una filosofia*, a *Estudis Universitaris Catalans*, març-abril del 1907, i en el t. VIII de les *Obres completes*, pàg. 262.

3. Vegeu loc. cit.

4. No hem pogut trobar totes les actes de la Facultat de l'època de Llorens, com tampoc els llibres de graus anteriors al 1868. El llibre més antic d'actes que es conserva a la Facultat conté les actes del 1854, cap dels anys 1855 al 66, i a continuació una del 1867, tres del 1868, cinc del 1869, quatre del 1870 i set del 1872, de les quals una és anterior a la mort de Llorens.

Recordem que entre els exercicis de graus anteriors a aquella dada figura el de Batxiller en Filosofia del doctor Torras i Bages, el tribunal del qual estava constituït per Milà, Llorens i Bergnes.

Donadiu, Cors i Verdaguer, Bertran i Bros i Gurria. De les cinquanta-cinc llicenciatures del mateix període assistí Llorens a vint-i-dues, entre elles les de Donadiu, Surroca, Arabia Solanas, Silveri Aulet, B. Galí, i Frias i Fontanilles. Dels divuit exàmens de Doctorat verificats en vida de Llorens, intervingué aquest en cinc, dels quals foren aprovats quatre aspirants: Fernández Garcia, Sabater, Balari, i Donadiu.¹

Llorens acostumava a concórrer a totes les juntes i reunions de la Universitat. En la majoria de les actes que hem pogut veure trobem el seu nom. De les vint-i-tres sessions celebrades per la Facultat durant el període 1869-72, assisteix a divuit.

La darrera sessió de la Facultat a la qual va assistir Llorens fou la del dia 9 de febrer del 1872. L'ordre del dia era la formació de Tribunals pels exàmens extraordinaris que havien de celebrar-se el dia 16 del mateix mes, a les quatre de la tarda. Per a l'assignatura de Metafísica, que era la titular de Llorens, havien estat designats, a més d'ell, Milà i Sabater.

MÈRITS RECONEGUTS OFICIALMENT

Creiem oportú donar un extracte dels informes de les autoritats acadèmiques sobre les diverses instàncies de Llorens, demanant que li fos concedida la categoria d'ascens.

1. Ignasi Ferrer i Carrió (1848-1899). Pedagóg, filòleg i escriptor renaixentista català; fou mestre nacional i professor també a l'Institut i a la Universitat; col·laborà en diferents revistes i publicà nombroses obres.

Josep Surroca i Grau. Fill de Barcelona (1850), excellent calígraf, professor auxiliar de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona i de Madrid, i titular de Grec de la de Granada (1904-1922). És autor d'uns *Elementos de Estética y Teoría literaria* (1900).

Marià Gurria i Lòpez (1843-1919). Aragonès, professor de Llengua Llatina als Instituts de Granada i de Barcelona (1889-1911), i autor d'algunes obres gramaticals.

Ramon Aràbia i Solanas (1850-1902). Nat a Mataró, excel·lí en el coneixement i ensenyança dels idiomes moderns i publicà obres d'història, arqueologia i folklore.

Isidor Frias i Fontanilles (1847-1890). Fill d'el Vendrell, advocat, perit agrícola i llicenciat en Filosofia i Lletres; professor de Filosofia dels Instituts de Cuenca i de Reus. Poeta, literat i pedagóg deixà una llarga sèrie d'obres d'escassa importància.

Joaquim L. Sabater i Casals. Nasqué a Alella i fou mestre de l'Estat a les escoles públiques de Barcelona. Va graduar-se de llicenciat el 16 de novembre del 1868 i de doctor el 8 d'octubre del 1869, obtenint sempre les millors qualificacions. La Universitat de Barcelona li expedí aquest darrer títol el 17 d'abril del 1874. El seu nomenament d'ajudant o substitut de Llorens porta la data del 17 de maig del 1870. Sembla que seguí amb tota fidelitat les explicacions de Llorens, el qual li tenia gran afecte. La prova està en aquestes paraules que figuren en l'acta de la Facultat: «Sabater meresqué sempre la confiança del difunt Llorens en termes que era el seu substitut.» Per acord del 19 de juny del 1872, la Facultat de Filosofia i Lletres el comissionà, junt amb el professor Garriga i Nogués, per a traslladar-se a Vitòria, on funcionava una Universitat lliure, per tal de constituir el tribunal d'exàmens i graus. Després de la mort de Llorens regentà la càtedra de Metafísica fins que va prendre possessió el nou titular Somoza el 13 de març del 1873. Durant els cursos 1873-74 i 1874-75 restà a la Facultat amb el mateix caràcter de substitut de l'esmentada ensenyança. Un Decret-llei del 25 de juny del 1875 canvià la situació legal dels auxiliars. Posteriorment Sabater fou nomenat auxiliar interí sense sou, i així en les actes de la Facultat del 17 de febrer del 1883, 13 de març del 1885, 21 de juny del 1889, 18 de juny del 1890 i 21 de maig del 1891. Sabem també, pel mateix conducte, que el 29 d'octubre del 1884 havia sol·licitat del Ministeri que li fossin reconeguts els serveis docents anteriors al 1875, i que la instància de Sabater fou desestimada.

A la primera instància, que és la del 29 d'octubre del 1856, el rector en comissió Yàñez¹ diu :

«Las dotes particulares que adornan al interesado autorizan a este Rectorado para recomendarle, como lo hace, a la superior consideración de V. I.»

A la segona (13 de juny del 1861) el rector² afegix :

«Es tal la modestia de este distinguido profesor, que ha habido que vencer su repugnancia a solicitar el ascenso en categoría y en recordar que lo merece, porque serán muy pocos los profesores que puedan alegar el mérito de haber enseñado voluntariamente una asignatura, además de la propia, como él lo ha hecho en algunos años en que, además de dar la lección diaria de su cátedra titular, ha dado otro curso de Historia de la Filosofía, servicio que, a diferencia de la publicación de obras, que suele proporcionar algún dinero, no puede tener otra recompensa que la que hoy, a instancia de sus compañeros, pide el señor Llorens. Se recomienda también el discurso inaugural que leyó en el curso académico de 1854 a 1855 y del cual se acompaña un ejemplar.»

I a la tercera (9 d'agost del 1863) :

«Al informar respecto de este profesor en el expediente análogo en 13 de junio de 1861, tuve la honra de llamar la atención de la Superioridad acerca del singular mérito que contrajo dando gratuitamente en varios cursos, además de su enseñanza titular, la de Historia de la Filosofía. Su celo por los progresos de la instrucción pública crece de día en día, en lugar de entibiarse con los años; así es que en el curso que acaba de transcurrir, ha dado doble número de lecciones de Geografía que el señalado en el programa. De su capacidad es clara muestra el discurso inaugural del año académico de 1854 a 1855, y el concepto que disfruta entre sus compañeros de profesorado, el de ser uno de los más sobresalientes catedráticos de esta Escuela. Creo, pues, que es muy merecedor el señor Llorens de obtener el ascenso que solicita, al cabo de diez y seis años en que la enseñanza ha sido no sólo su ocupación exclusiva, sino su pensamiento dominante. Su conducta moral es tan decorosa y digna como conviene al noble cargo que desempeña.» (Barcelona, 24 d'agost del 1863).

El 30 de març de l'any següent li fou concedida l'esmentada categoria honorífica i expedit el títol el 1.^r de juny.

Cal remarcar en aquests informes un criteri, que després es va anar desvirtuant en la vida universitària. Són els mèrits de l'ensenyament als quals el Rectorat en els dos informes dóna preferència, deixant en segon lloc les publicacions, sobretot quan tenen una finalitat purament utilitària. No és menys interessant l'allusió a les condicions morals del professor i a la consideració personal dels companys de Claustre.

1. Agustí Yàñez i Girona (1789-1857). Fou president de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts i membre de la de Bones Lletres; degà de la Facultat de Farmàcia i rector de la Universitat de Barcelona.

2. Arnau.

TRASPÀS DE LLORENS.

UNS DOCUMENTS INTERESSANTS DE LES UNIVERSITATS DE MADRID I BARCELONA.

Llorens morí la nit del 23 al 24 d'abril del 1872. El dia 12 del mateix mes havia atorgat testament davant del notari de Barcelona Joan Grasset, assenyalant com a únic marmessor el seu oncle, Fèlix Barba. Aquest fou el que, un any més tard, trameté a la Facultat de Filosofia i Lletres un centenar de volums que formaven el fons selecte de la Biblioteca de Llorens.¹ El Claustre de l'esmentada Facultat significà el seu condol per la mort de Llorens en la primera sessió pòstuma.²

El curs de 1871-72 fou de trista recordança en la nostra Universitat: sis catedràtics moriren durant aquell temps, González Huebra, de la Facultat de Dret, que havia exercit el Rectorat; doctor W. Picas, Ferrer i Garcès, A. Coca, i A. Mendoza, de Medicina, i Llorens, de Filosofia i Lletres. El degà de la Facultat de Dret, encarregat del discurs inaugural del 1872-73, deia d'aquest darrer:

«Don Francisco Javier Llorens y Barba, astro de primera magnitud en esta escuela, conocido y apreciado en todas las de España y aun en las más célebres de otros países: ¡qué pérdida!... El pensador profundo, como el filósofo griego, había comenzado por estudiarse a sí mismo, elevando luego sus meditaciones hacia Dios, principio y fin de todas las cosas, para admirar en éstas y adorar por ellas a su Creador. De aquí el haber conservado aquella ingenuidad semiculta, pero adornada y enriquecida con un corazón ardiente en deseos de conocer y propagar la verdad, y de derramar los consuelos de la caridad entre sus hermanos, en los que amaba al Autor y Padre Común... ¡Qué pérdida!... *Placita erat Deus animae illius, propter hoc preparavit educere illum de medio iniquitatum, Sap, 4* (págs. 8-9).»³

Llorens era a bastament conegut en els medis culturals de Madrid. Amics i companys de professorat, alguns d'ells catalans, ocupaven càtedres en aquella Universitat i foren figures eminents de l'ensenyament oficial. Malgrat la seva ortodòxia religiosa i la modèstia de la seva filosofia, Llorens estava molt ben conceptuat entre el grup krausista o racionalista. Gil y Zárate va oferir-li un lloc en la Universitat de Madrid. No és, doncs, cap cosa sorprenent l'acord del Claustre d'aquella Universitat, ran de la mort del nostre filòsof. Heus ací els documents que ho comproven i que transcrivim literalment:

Ofici del rector de la Universitat de Madrid, José Moreno Nieto,⁴ al rector de la Universitat de Barcelona:

1. Sessió de la Facultat del 20 de febrer del 1873.
2. La del dia 29 d'abril del 1872. Foren presents a la sessió Milà, Rubió i Ors, Anchóriz, Viscasillas, Garriga, Vidal i Valenciano i el degà.
3. Felip VERGÉS, *Discurso inaugural del curso 1872-73*.
4. Josep Moreno i Nieto (1825-1882). Polític i professor. Ensenyà Llengua Àrab a la

«El Claustro General Ordinario de esta Universidad, en sesión celebrada el 1.º del corriente, declaró por unanimidad, a propuesta de varios individuos de su seno, haber sabido con profundo sentimiento la muerte del eminente profesor de Metafísica de esa Escuela, don Javier Llorens, y autorizar a este Rectorado para que, en nombre del Claustro General, ofrezca a V. S. la cooperación de esta escuela con el fin de honrar dignamente la memoria del ilustre finado. — Lo que, por acuerdo del Claustro general, tengo la honra de poner en conocimiento de V. S., manifestándole la satisfacción con que este Rectorado ha visto el acuerdo de cariñosa fraternidad tomado por los Profesores que de él dependen, y que, por su parte, está dispuesto a coadyuvar, en cuanto le sea posible, a que se honre, de la manera que se considere más digna, la memoria del ilustre profesor que consagró su vida, con tanto ahinco y tan gran provecho, al progreso de la Ciencia y al honor de la enseñanza. — Dios guarde a V. S. muchos años. — Madrid, 6 de mayo de 1872. — El Rector, José Moreno Nieto.»

Ofici del degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, doctor Jacint Díaz, dirigit al rector de la nostra Universitat :

«M. I. Sr. : He leído con profunda emoción el atento oficio en que V. S. me traslada otro, del Ilmo. Sr. Rector de la Universidad de Madrid, en que se participa a ese rector, que el Claustro general ordinario de dicha escuela había declarado unánimemente el gran sentimiento que le ocasionara la reciente muerte de nuestro malogrado compañero don Javier Llorens y Barba y la cooperación que para honrar su memoria se nos ofrece de parte de aquélla por su conducto. Creo hacerme intérprete de toda la Facultad, al manifestar a V. S. el reconocimiento de que ésta se halla poseída por un acto tan espontáneo y que tanto honra al ilustre finado. Ciertamente, esta demostración de la primera Universidad de España contribuirá mucho a mitigar el justo dolor que ella, más que otra Facultad, debe experimentar por tan sensible pérdida. No parece que haya muerto, sino más bien que se nos haya arrebatado un compañero, por tantos títulos apreciable y respetable. ¡Tan lejos estábamos de temer que se nos privara de él, atendida su salud y, aun su, más que regular, robustez!

¡Muchos son los motivos del dolor que nos embarga ante el recuerdo de su fallecimiento! Llorens había sido, digámoslo así, el iniciador de los estudios filosóficos en esta Escuela; pues, si bien el doctor don Ramón Martí de Eixalá había empezado a difundirlos entre nosotros, no fué ni tan de propósito, ni tan extensamente como nuestro malogrado profesor Llorens. Él ha creado ya casi una escuela filosófica, pues varios jóvenes, arrebatados con la claridad y profundidad de su enseñanza, la han seguido paso a paso durante varios cursos y están animados del deseo de propagarla. Otro mérito, y sin duda el principal de Llorens, ha sido el haber sabido hermanar su investigación filosófica con el dogma católico, sin que jamás incurriera en el más pequeño extravío. Ha hecho, además, servir su doctrina filosófica para la demostración de las verdades sociales, religiosas y políticas, evitando los escollos en que tantos filósofos se han estrellado, considerándose su enseñanza siempre altamente provechosa para los buenos principios que sirven de base a la sociedad. Por esto, pues, se complace esta Facultad en que el Claustro general ordinario de la Central aspire a unirse al nuestro para honrar la memoria del sabio

Universitat de Granada i Història dels Tractats a la de Madrid. Fou rector de la Universitat de Madrid durant el regnat d'Amadeu i en temps de la primera República. És autor de diferents obres filosòfiques en les quals es reflexen totes les vacil·lacions pròpies de l'eclecticisme.

profesor finado, prometiéndole en su día el pensamiento que acaso llegue a formular sobre ello por conducto de V. S. — Dios guarde a V. S. m. a. — Barcelona, 15 de mayo de 1872. — El Decano, Jacinto Díaz. — Señor Vicerrector de esa Universidad.»

Ofici del vice-rector Francesc de P. Folch,¹ de la Universitat de Barcelona, al rector de la Universitat de Madrid :

«Ilmo. Sr. Rector de la Universidad Literaria de Madrid. — Barcelona, 17 de mayo de 1872. — En vista de la atenta comunicación que se ha servido dirigirme, con fecha 6 del actual, haciéndome presente que el Claustro general de esa Universidad en sesión celebrada el día 1.º del citado mes declaró unánime, a propuesta de varios individuos de su seno, haber sabido con profundo sentimiento la muerte del eminente profesor de la Facultad de Filosofía y Letras de esta escuela don Javier Llorens, ofreciendo su cooperación para honrar dignamente la memoria del difunto, y este Rectorado, creyéndose fiel intérprete de los sentimientos del Claustro, no puede menos de manifestar a V. S., en su nombre, el justo reconocimiento de que se halla poseído por un acto espontáneo que enaltece la memoria de un profesor, digno, bajo todos conceptos, de la estimación pública, y al dar a V. S. y al Claustro de esa Universidad las más expresivas gracias por aquel recuerdo de cariñosa fraternidad, debe, al propio tiempo, participarle que, para descanso del alma del ilustre finado, se celebrarán cuanto antes, con toda pompa, honras fúnebres en la iglesia de Belén de esta capital. — Dios guarde a V. S. m. a. — P. A. del Rector. El Vicerrector.»

Un comentari breu. El suggereix l'esperit i la lletra dels documents transcrits, que palesen unes relacions de cordialitat i de comprensió entre les dues Universitats, en un moment que precisament aquestes representaven en l'ordre filosòfic orientacions per essència divergents. Hi ha en els oficis, que complimenten acords del diferents Claustres, paraules que mereixen subratllar-se. Hauria estat de gran profit que l'aproximació cultural, per damunt de les diferències polítiques i religioses, encara que recolzades per ideologies contraposades, hagués continuat en les darreries del segle XIX i primers anys del XX, període durant el qual la nostra Universitat fou abandonada totalment a les seves forces, restant com una de tantes Universitats de província, sense mitjans morals ni materials, i confiat tot el seu prestigi al seu personal docent desinteressat.

La satisfacció que sentim en recordar la digna actitud dels professors madrilenys, ve acompanyada d'una pregona condolença per al que en diríem, no trobant ara el seu nom adequat, la subsegüent negligència de la Facultat de Filosofia de Barcelona, i de la Universitat en general, en commemorar la significació ideològica de Llorens, com ho promet taxativament el degà doctor Díaz. Tenim motius per a suposar que en el si de la Facultat degué d'haver-hi una rectificació de l'actitud del primer moment ; si no fou per malícia d'uns

1. Francesc de Paula Folch i Amich (1799-1888). Durant cinquanta anys fou catedràtic de Patologia general i Anatomia patològica, i durant vint degà de la Facultat de Medicina. És autor d'algunes obres de la seva especialitat professional.

pocs ho fou per escrúpols injustificats de la majoria. No trobem equivocada la cerimònia religiosa celebrada *amb tota pompa* per la Universitat de Barcelona, però la considerem insuficient, sobretot pel que representa l'obra universitària de Llorens, que és segurament el sentit que va informar l'adhesió de la Universitat germana de Madrid.

Deixant a un costat el llenguatge protocolari que les autoritats usen, com és de costum en aquests documents, cal remarcar en l'ofici del doctor Díaz : primer, l'afirmació que fou Llorens el veritable iniciador dels estudis filosòfics a la Universitat barcelonina ; segon, la creació d'una escola filosòfica que comptava en aquells moments amb una joventut entusiasta, i tercer, l'actitud religiosa confessional de Llorens, que el doctor Díaz, coincidint segurament amb la majoria dels seus contemporanis, allegava ésser el seu mèrit principal, per la seva total ortodòxia. Remarquem encara les qualificacions que fa el nostre degà, de la Universitat de Madrid, de *Central* i de *primera Universitat d'Espanya*.

Aquell que interpretés d'una manera massa literal el judici del degà doctor Díaz, respecte de l'orientació religiosa de Llorens, l'havia de qualificar d'escolàstic. Efectivament, s'assenyalen com a característiques del seu ensenyament : primer, la plena adaptació al dogma catòlic, i segon, l'estar al servei de les veritats religioses i socials. Això, però, està en contradicció amb aquelles altres paraules del doctor Díaz quan diu que «ha creat ja gairebé una escola filosòfica», i aquesta allusió segurament que no podia referir-se a un nou Escolasticisme.

LLORENS REPRESENTANT DEL PENSAMENT CATALÀ VUIT-CENTISTA

Amb molta més exactitud sintetitzava l'obra filosòfica de Llorens un il·lustre català, establert a Madrid, en un article de la *Revista de España*¹. Efectivament, en el número corresponent a març del 1873, Joan Leopold Feu, que ja d'una manera magistral havia parlat de la Filosofia a Catalunya, representada en la seva primera època per Martí d'Eixalà, Balmes, i Cubí, en el seu discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (*Datos y apuntes para la historia de la literatura catalana*, Barcelona, 1865), amb el fi de desvirtuar la idea, que s'anava formant a Madrid, que a Catalunya es generalitzava el positivisme materialista, escrivia, entre altres coses :

«No hace mucho que toda la gente culta de Barcelona lloraba con lágrimas amargas la pérdida de un varón eminente, tan conocido y ensalzado por su saber como

1. Feu s'ocupa en l'esmentat article d'una obra d'Ignasi M.ª de Ferran.

Josep Leopold i Feu (1836-1916). Advocat i publicista ; fill de Barcelona, i des del 1870 resident a Madrid. Fou periodista i autor d'obres literàries, socials, polítiques, econòmiques i d'una *Galeria de Catalanes il·lustres* que aparegué en el *Diario de Barcelona*.

por sus cristianas virtudes : era éste don F. J. Llorens, un modesto psicólogo, un catedrático de filosofía, que sólo por su excesiva modestia dejó de ocupar como a buen título le correspondía, uno de los primeros lugares en la ciencia española. Pues bien : Llorens había sido el gran atleta del espiritualismo cristiano, y el homenaje que de todos alcanzaba debíalo, más que a su talento, a las cualidades descolantes de su espíritu, tan en armonía con la genialidad del pueblo catalán. Suele ser la Filosofía, en los de raza latina, título frecuente de vanagloria y engreimiento ; nunca lo fué en don F. J. Llorens, que, siguiendo los senderos de la especulación filosófica, buscaba principalmente su sentido y realidad íntima. Es también achaque de muchos pensadores modernos exagerar los fueros de la razón individual y convertir al sujeto en realidad única del campo metafísico. Llorens, con ser filósofo y espiritualista, jamás exageró la autoridad de la ciencia que profesaba. Raros son, entre los cultivadores de la especulación científica, los que saben ser al mismo tiempo celosos cumplidores de la ley moral. Llorens juntaba a la austeridad de la ciencia la que presta en el mundo la abnegación y el desasimiento de todo lo terrenal y perecedero. Conocido es aquel pasaje de Maine de Biran, que en su Diario íntimo se queja con piadosa ingenuidad "de no haber profundizado bastante el lado serio de la vida" ; si alguno pudiese considerarse exento de esta nota entre nuestros contemporáneos sería el malogrado psicólogo don F. Xavier Llorens. Por esto fué querido y respetado de todos ; por esto ejercía legítima autoridad, no sólo entre sus discípulos, sino en sus mismos compañeros de profesorado ; por esto, Cataluña, que no es materialista, sino espiritualista y cristiana, saludó en el filósofo Llorens a su más caracterizado representante.»

Anys més tard, i amb motiu de la mort de Menéndez i Pelayo, un condeixeble seu supervivent de l'última generació que sortí de la càtedra de Llorens, el doctor Rubió i Lluch, deia :

«Llorens no fué propiamente el fundador de la Escuela Catalana, pero sí su apóstol más venerado y su representante por excelencia. Si Balmes ha ejercido más influencia en el resto de España que en Cataluña, fué precisamente porque no encarnó tanto como Llorens el psicologismo escocés, principal distintivo de la Filosofía catalana del siglo XIX. Los pensadores más importantes de Cataluña, fuera de la *gloriosa y solitaria aparición de Balmes*, fueron casi todos precursores, colaboradores, o continuadores de aquella exclusiva dirección, a la cual se sometió también, en parte, el filósofo de Vich, que procuró salvar la autoridad del sentido común contra el sensualismo y el idealismo y más particularmente contra la ciencia trascendental.»¹

No cal dir com aquesta Filosofia de Llorens s'enllaçava amb la tradició psicologista i crítica de Joan Lluís Vives, la qual cosa ha assenyalat abans que ningú Menéndez i Pelayo.

UN EPÍLEG INESPERAT

Malgrat tots els elogis contemporanis i pòstums, la doctrina positiva de Llorens restava inèdita, i hom endevina que el tribut més adequat a la mort del mestre, tribut de companys, amics i deixebles, havia d'ésser la publicació

1. *Algunas consideraciones sobre los educadores intelectuales y las ideas filosóficas de Menéndez y Pelayo* (Barcelona, 1912), pàgs. 13-14.

de les seves *Lliçons de Filosofia*, un cop divulgat el fet que el doctor Balari les havia pres taquigràficament. Ara que aquelles lliçons són de tothom conegudes, hom es dóna compte de les suspicàcies i dubtes de molts contemporanis. Degué haver-hi propostes i consultes. La fama que s'havia escampat entorn de la càtedra de Llorens no devia estar mancada d'atenuacions i reticències més o menys apassionades. Algú parlà de censura. No devien estar molt segurs de l'ortodòxia de Llorens els que s'encarregaren de revisar-les. Així hem de pensar-ho després de les promeses i rectificacions del primer intent.

En les actes de la Facultat no hem pogut trobar cap acord oficial sobre la publicació de l'esmentat manuscrit fins a la data del 1912. Consta, però, positivament que els amics i admiradors de Llorens volien publicar-les. No sabem amb exactitud si eren solament les de la càtedra de Filosofia, o també les de Geografia, per bé que sembla que devien ésser les primeres. Josep de Letamendi estava encarregat d'escriure un discurs preliminar¹ i Víctor Arnau una introducció (1872). Sabem també que durant els anys 1873-74 Balari passà les lliçons taquigrafiades a l'escriptura comuna. La casa editorial era la de Madrid, Medina y Navarro, que publicava la sèrie de *Filósofos antiguos y modernos*. En aquest primer intent d'edició hi intervingueren Milà, Duran i Bas, l'esmentat J. L. Feu i Giner de los Rios (Francesc). Això passava l'any 1875.² Malgrat tot, l'original no fou lliurat als prologuistes ni a l'editor.

El 4 d'octubre del 1877 Menéndez i Pelayo escrivia al professor Laverde, dient-li que Milà i alguns altres amics del difunt Llorens volien publicar les explicacions, taquigràficament reproduïdes, de la seva càtedra, junt amb el discurs inaugural de 1854-55.³

Quan, el 24 de gener del 1880, Barallat, en la sessió necrològica celebrada a l'Ateneu Barcelonès⁴ llegia el seu *Recuerdo biográfico*,⁵ no feia la

1. L'encàrrec li havia estat fet de paraula pel senyor Duran i Bas en un viatge que aquest féu a Madrid, i confirmat més tard en carta pel doctor Milà. (Carta de V. Arnau a Milà i Fontanals del 5 de desembre del 1872.)

Josep de Letamendi i Manjarrés. Polígraf (1828-1897). L'any 1857 guanyà la càtedra d'Anatomia de la nostra Universitat i el 1878 passà a ocupar la de Patologia general de Madrid, on fou degà de la Facultat de Medicina. Té dos estudis sobre els metges i filòsofs contemporanis Nieto i Serrano i Pere Mata; *Un comentario a Platón, Discurso sobre la naturaleza del hombre*, etc. Les seves *Obras completas* formen quatre volums (1899-1904). Amb Letamendi combaté amb avantatge Ramon Turró.

2. Qui més treballà prop de l'editor fou Giner de los Rios. El senyor Navarro oferí per a la publicació condicions avantatjoses i demanà l'original que estava acordat que ocuparia dos toms impresos. (Carta de J. L. Feu a Milà i Fontanals del 24 de novembre del 1875.)

3. Erradament es diu que aquelles explicacions estaven revisades per Llorens, quan és ja del domini públic que varen ésser preses pel doctor Balari, sense que ho sabés el professor.

Gumersind Laverde i Ruiz (1840-1890). Santanderí, un dels mestres de Menéndez i Pelayo, professor a les Universitats de Santiago i de Valladolid. Era poeta i els seus *Ensayos críticos* contenen algunes magistrals monografies sobre pensadors ibèrics, denominació que Laverde va ésser el primer d'emprar aplicada a la Filosofia.

4. En aquesta època era el seu president el senyor Sol i Ortega.

5. Imprès a Barcelona el 1880.

més petita al·lusió a aquelles explicacions inèdites de Llorens ; és de suposar, doncs, que en aquella època la Facultat i els amics havien desistit ja d'aquell primer propòsit. Degué córrer la censura i el manuscrit hagué de tornar al regne de la soledat i del silenci.

Una nota documental. — En el segon volum del manuscrit hi ha mig full de paper, en el qual, de lletra coneguda, es llegeix :

«El segundo tomo no ha sido revisado por el Censor. Creo que lo hallaría demasiado Kantista y subjetivista, y, sin duda, poco racionador. Esto es, a lo menos, lo que supongo, atendiendo al tomo anterior.»

Coneixem, per referències i conjectures, les acusacions que es feien a la Filosofia de Llorens. La primera és ben clara en la nota que acabem de transcriure. El seu respecte per Kant no manca mai i, en certes qüestions, la simpatia per ell és ben palesa, però hem de confessar que nosaltres no sabem veure en cap de les dues coses la més petita ombra d'heterodòxia.

Altres remarques s'han fet encara, i sempre en el mateix sentit, a l'obra de Llorens ; la més important és la seva posició un xic agnòstica i pel mateix motiu inclinada al fideisme. La crítica superficial sovint barreja termes, el parentiu dels quals obeeix sols a una preocupació d'escola. Llorens deu gran part de les seves doctrines positives a Hamilton i, en general, als filòsofs del sentit comú ; però ell ha tingut sempre bona cura a fer una separació de les solucions que poden portar-lo a una contradicció amb el seu sistema, que és una forma personal de l'espiritualisme creient.

Torras i Bages, l'amic i deixeble de Llorens, aprofità totes les avinenteses que se li oferiren per tal de defensar la seva ortodòxia. El seu criteri consistia a demostrar l'acostament de Llorens a l'Escolàstica, i així considerava salvat el seu prestigi. L'amic, endut per l'amor al mestre, i respondent a la seva posició filosòfica, procurava accentuar el relleu de les doctrines de Llorens que caben dins del Tomisme, i rebaixar-lo quan en són divergents o antagòniques. Diverses anècdotes del filòsof, tretes de les converses i confidències de mestre i deixeble durant els darrers anys de la vida de Llorens, són referides gairebé en forma casolana en els seus dos articles suara esmentats : *Records d'un filòsof català* i *Records íntims d'una filosofia*, i particularment en la llarga nota que li dedica en el cap. I de la seva obra cabdal, *La Tradició Catalana*¹, contestant a unes al·lusions que li havia fet Menéndez i Pelayo en la seva monografia *De los orígenes del criticismo y del escepticismo y especialmente de los precursores españoles de Kant*.²

Quaranta anys foren necessaris per a trobar un ambient favorable per a la publicació del manuscrit Balari. Fou amb motiu d'acomplir-se el primer centenari de la naixença de Llorens. A les noves promocions que començaren la reforma de la vida universitària a Catalunya, amb un sentit cultural nou,

1. Pàgs. 157-159 de l'edició de les *Obres completes*, tom IV.

2. Pàgs. 358-359 de l'edició de 1892 (*Ensayos de crítica filosófica*).

que no aboleix, però, la tradició, es deu aquell miracle. Considerem un deure d'esmentar que en l'acord de publicació participaren amb entusiasme els dos professors, antics deixebles de Llorens, que per sort viuen encara, el doctor Barjau i el doctor Rubió i Lluch.

ACORDS DE LA FACULTAD SOBRE LA PUBLICACIÓ DE LES LLIÇONS DE FILOSOFIA DEL DOCTOR LLORENS¹

El primer acord fou pres per la Facultat en sessió del 9 de maig del 1912, a proposta del doctor Rubió, i fa referència únicament a donar facilitats per a la consulta del manuscrit Balari. En sessió del 14 de juny es concretà aquest acord. En començar el nou curs, el 19 d'octubre del mateix any, i amb motiu de l'homenatge a Menéndez i Pelayo, el doctor Jordan d'Urries proposà que fossin publicats els apunts inèdits de Metafísica del doctor Llorens. La idea de la divulgació dels esmentats apunts havia estat patrocinada anteriorment pels doctors Banqué, Segalà i Carreras, i molt especialment pel doctor Rubió i Lluch. Es nomenà una comissió integrada pel degà doctor Daurella i els doctors Carreras, Jordan i Nabot, que eren els professors que explicaven les assignatures de la secció de Filosofia. L'editor Gili va encarregar-se de la publicació. (Sessió del 16 de novembre del 1912.) Més tard, passà a formar part de l'esmentada comissió el doctor Serra Húnter, que acabava de guanyar per oposició la càtedra d'Història de la Filosofia, regentada fins aleshores per l'auxiliar doctor Nabot, al qual substituï. (Sessió del 19 de maig del 1913.) Últimament, en ésser nomenat catedràtic de Psicologia superior el doctor Parpal, fou també agregat a la comissió. (Sessió del 2 de març del 1914.)

No cal dir les dificultats que sorgiren amb motiu de la publicació del manuscrit. Després d'algunes discussions en el si de la comissió, prevalgué el criteri — que jo no vaig compartir, però que vaig acatar — de reproduir literalment el text de les lliçons taquigrafiades pel doctor Balari, autoritzant sols a fer aquelles modificacions de significat que es desprenien de la mateixa redacció, fent constar, però, sempre, en nota, la indicació d'aquells passatges el sentit dels quals era difícil de precisar. Dintre ja d'aquell criteri, calia únicament distribuir-se la tasca, i així fou acordat. S'encarregaren de la preparació del text que havia d'anar a la impremta: del de Psicologia empírica, el doctor Jordan d'Urries; del de Lògica pura, el doctor Daurella; del de Filosofia pràctica, Apunts i Discurs inaugural, el doctor Parpal. El doctor Carreras i Artau i jo vàrem fer mancomunadament la revisió literal del text de les lliçons de Metafísica.

Al mateix temps es procurava reunir el major nombre de materials

1. Hem cregut d'interès consignar aquests acords perquè posen en el seu veritable lloc les persones que intervingueren en la publicació dels escrits de Llorens.

que poguessin ésser útils per a la intelligència del text, com eren les diferents còpies dels *Apunts* que el doctor Llorens dictava a classe, i en el fort del treball degué sorgir també entre els components de la comissió la idea d'una edició de tots els fragments que existien de les explicacions, i possiblement també dels manuscrits del doctor Llorens i Barba. Quant als esmentats *Apunts*, a part de les còpies que particularment vàrem recollir els professors, consta, per l'acta de la sessió del 15 de gener del 1916, haver ingressat a la Facultat un exemplar manuscrit del registrador de la propietat de Granollers, Joan Noguera i Vilalta, gràcies a les gestions del professor de la Facultat de Dret senyor Sánchez Diezma.

La Facultat de Filosofia, davant l'escomesa del senyor Ors, de la qual hem parlat al principi d'aquest treball, prengué acords en sessió del 13 d'octubre del 1916, que es feren públics a la Premsa de Barcelona.¹ El senyor Ors havia dit: que els *Apunts* dipositats a la Biblioteca de la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona sofrien fa anys i anys una manera de segrestament inqualificable.² La Facultat es mostrà adolorida per una afirmació tan gratuïta feta en una publicació de l'índole dels *Arxius*, i féu constar l'estat dels treballs de la comissió encarregada de l'edició de les *Lliçons* de Llorens.

Finalment, s'aprofità l'avinentsa del primer centenari del naixement de Llorens per a donar al públic els tres volums que contenen les obres de l'eminent professor vilafranquí.³

APÈNDIX

A) QÜESTIONARI DE LES OPOSICIONS PER A LA CÀTEDRA D'IDEOLOGIA, PSICOLOGIA I LÒGICA, VACANT A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (INSTITUT DE SEGON ENSENYAMENT)

L'adjunt qüestionari, que serví per a les oposicions a la càtedra d'Institut, és un exemple de l'orientació pedagògica de la filosofia a Espanya durant aquell temps. Està concebut segons les exigències del programa oficial, per bé que no seria gens difícil de trobar les fonts que l'han inspirat.⁴ No és un qües-

1. El doctor Segalà, en el seu discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres (pàgina 21, nota 3), deia: «del manuscrit Balari que actualment té en curs de publicació la Facultat de Filosofia i Lletres».

2. Hem de suposar que no era aquesta l'autèntica interpretació del zel de la Facultat en conservar aquelles relíquies del professor Llorens. Heus ací el que l'any 1912 escrivia el doctor Rubió i Lluch a la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, de Madrid: «Els apunts taquigràfics, curiosament revisats pel doctor Balari, els custodia com sagrat dipòsit la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona.» *Algunas indicaciones sobre los educadores intelectuales y las ideas filosóficas de Menéndez y Pelayo*, pàg. 9.

3. En les sessions del 27 de setembre, 7 d'octubre, 6 de novembre del 1920, 19 de febrer i 19 de maig del 1921, la Facultat es preocupà de la divulgació de l'obra de Llorens, i amb aquest motiu es creuren diferents oficis amb els Ajuntaments de Vilafranca del Penedès i de Barcelona.

4. *Programas para las Asignaturas de Filosofía, publicados por la Dirección general de Instrucción pública*, Madrid, 1846. A aquest programa devia adaptar-se la traducció i l'arranjament de Gérúez, per Surís.

tionari de temes generals, sinó una anàlisi de les principals matèries d'aquelles disciplines, portada fins a l'extrem i amb criteri empíric i realista. La millor part se l'emporta la Teoria del coneixement. La Psicologia serveix d'introducció a la Ideologia i a la Lògica; aquesta disciplina està integrada per la Gramàtica general o filosòfica, la Crítica, la Metodologia i la Dialèctica, i distribuïdes en aquestes quatre parts es troben les teories i qüestions gnoseològiques.

OPOSICIONES PARA LA CÁTEDRA DE IDEOLOGÍA, PSICOLOGÍA Y LÓGICA,
VACANTE EN ESTA UNIVERSIDAD¹

(Copia de las siete preguntas generales para el primer ejercicio)

1. ¿Cuál es el origen de las ideas?
2. ¿Cuál es el criterio de la verdad, y puede o no hallarse un criterio único?
3. ¿Cuáles son las causas así mediatas como inmediatas de los errores?
4. Explicar lo que se entiende por facultades del alma, cuáles sean éstas y si entre las mismas debe contarse la voluntad.
5. Exponer la teoría general del lenguaje hablado, o sean los principios generales que rigen en la expresión de las ideas por medio de las palabras.
6. Exponer lo que se entiende por inducción, su aplicación y las reglas que en ella deben observarse.
7. Atendida la naturaleza de las facultades del entendimiento, ¿en toda idea, viene necesariamente comprendido un juicio?

PUNTOS DE LECCIÓN PARA EL SEGUNDO ACTO DE LAS OPOSICIONES A LA CÁTEDRA
DE IDEOLOGÍA, PSICOLOGÍA Y LÓGICA

1. Exponer el objeto de la Psicología y marcar sus límites.
2. Demostración de la existencia del alma.
3. Objeto de la Ideología, naturaleza y elementos de las ideas y división de las mismas.
4. Exposición del origen de las ideas.
5. Exponer la teoría general del lenguaje hablado, o sean los principios generales que rigen en la expresión de las ideas por medio de las palabras.
6. Teoría filosófica de las partes de la oración.
7. Teoría filosófica de la escritura y sus especies.
8. Origen y utilidad de la escritura alfabética.
9. Fijar las reglas de la crítica y su objeto.
10. Importancia de la conciencia lógica, reglas que deben dirigirla, y en qué se distingue de la conciencia moral.
11. Reglas para asegurarnos de los sentidos.
12. Importancia de la aserción y reglas para el buen uso de la misma.
13. Naturaleza del raciocinio y reglas para raciocinar rectamente.
14. Exponer lo que se entiende por inducción, sus aplicaciones y las reglas que en ella deban observarse.
15. Qué se entiende por analogía, sus reglas, y si es posible que nos conduzca a la certidumbre.

1. Manuscrit de Llorens.

ARXIU DE L'INSTITUT DE CIÈNCIES

16. ¿Qué es la memoria, y cuáles son las reglas para dirigirla bien?
17. De cuántos modos es el testimonio humano, su necesidad, y las circunstancias indispensables para evitar que nos engañe.
18. Del método y sus reglas.
19. Definición, división y clasificación.
20. De las clasificaciones.
21. De las causas de los errores y sus remedios.
22. ¿Qué es la imaginación, y cuáles sus elementos y móviles?
23. De la dialéctica y su objeto.
24. ¿En qué consiste la argumentación, y cuál es su utilidad?
25. De la proposición lógica y de sus elementos.
26. De la composición, cantidad y calidad de las proposiciones.
27. De las diferentes especies de silogismo.
28. De la demostración *a priori*, de la que se hace *a posteriori*, y de la que se efectúa *a simultaneo*.
29. Del juicio y sus especies.
30. De las diferentes especies de certidumbre.
31. ¿Qué se entiende por duda, sospecha, probabilidad y opinión?

PREGUNTAS SUELTAS PARA EL TERCER EJERCICIO DE LA MISMA CÁTEDRA

1. ¿Qué se entiende por Psicología?
2. ¿Cuál es el objeto de la Psicología?
3. ¿Hay un punto donde no alcanzan las investigaciones del psicólogo?
4. ¿Qué entendemos por alma?
5. ¿Cómo se demuestra la inmaterialidad del alma?
6. ¿Es posible demostrar la identidad del alma?
7. ¿El alma es libre?
8. ¿La voluntad es libre?
9. ¿Qué se entiende por Ideología, y cuál es su objeto?
10. ¿La Ideología es una parte de la Psicología?
11. ¿Qué se entiende por idea?
12. ¿Cuál es el origen de las ideas?
13. ¿Pueden dividirse las ideas en verdaderas y falsas?
14. ¿Pueden dividirse las ideas en claras y oscuras?
15. ¿Pueden dividirse las ideas en completas e incompletas, consideradas de un modo absoluto?
16. ¿Qué se entiende por signo?
17. ¿Cómo se dividen los signos?
18. ¿De qué sirven los signos del pensamiento?
19. ¿En virtud de qué leyes de la inteligencia, los signos analizan las funciones de la misma?
20. ¿Cómo es posible que expresemos todas nuestras ideas con un número de signos, que es muy corto comparado con el número de aquéllas?
21. ¿Cómo se dividen los signos con relación a las ideas que expresan?
22. ¿Por qué razón los verbos en todos los idiomas experimentan varios cambios en su terminación?
23. ¿Para qué sirve el modo subjuntivo en los verbos?
24. ¿Qué objeto tienen las leyes de la concordancia y del régimen?
25. ¿Todos los idiomas permitirán iguales inversiones en la construcción, y en el caso de haber diferencia, de qué dependerá ésta?

26. ¿Qué se entiende por escritura?
27. ¿Cuál pudo ser el origen de la escritura alfabética?
28. ¿En qué estriba la utilidad preferente de la escritura alfabética?
29. ¿Son varias las especies de escritura?
30. ¿Qué se entiende por crítica?
31. ¿Qué se entiende por verdad?
32. ¿Qué se entiende por error?
33. ¿Qué es juicio?
34. ¿Puede dividirse el juicio en afirmativo y negativo?
35. ¿Qué es juicio necesario, y cómo se demuestra su existencia?
36. ¿En toda idea viene necesariamente comprendido un juicio?
37. ¿El juicio subjetivamente considerado puede ser falso?
38. ¿Qué se entiende por certidumbre?
39. ¿De la autoridad puede resultar la certidumbre?
40. ¿Qué es certidumbre física, y si hay una ley general de la que resulte este estado de la inteligencia?
41. ¿Qué es certidumbre moral y de dónde dimana?
42. ¿Qué es certidumbre metafísica, y cuál su fundamento?
43. ¿Qué es probabilidad, y cómo funciona la inteligencia para llegar a este estado?
44. ¿Cómo venimos en conocimiento de la causa y del efecto en los fenómenos físicos y en los morales, y cuál es el criterio de la verdad en semejante caso?
45. ¿Qué se entiende por conciencia lógica, y cómo se diferencia de la moral?
46. ¿Qué es atención?
47. ¿De qué manera dirigiremos la atención?
48. ¿La atención es una facultad productiva de ideas que no alcanzamos por otras facultades?
49. ¿Qué es comparación?
50. ¿Hay alguna diferencia entre la comparación y el juicio?
51. ¿Qué es raciocinio?
52. ¿Hay diferencia entre el raciocinio y lo que llamamos argumento?
53. ¿Qué se entiende por analogía?
54. Cuando se trata de juicios de causalidad, ¿qué diferencia existe entre un juicio propiamente tal de esta clase, y el que se efectúa por analogía?
55. ¿Alcanzamos alguna certidumbre por medio de la analogía?
56. ¿Qué servicios puede prestar la analogía a las ciencias naturales?
57. ¿Cuáles son las principales reglas que deben guiarnos en la inducción?
58. ¿Es la memoria una facultad del entendimiento?
59. ¿En todo acto de memoria viene comprendido un juicio?
60. ¿Los signos auxilian la memoria?
61. ¿Cuáles son las reglas principales para dirigir bien la memoria?
62. ¿Cómo puede dividirse el testimonio humano?
63. ¿Para qué nos es indispensable el testimonio humano?
64. ¿Cuáles son las reglas que debemos tener presentes para que el testimonio humano no nos induzca a error?
65. ¿Qué se entiende por método?
66. ¿Conviene separar el procedimiento analítico del sintético?
67. ¿Cuáles son las principales reglas del método?
68. ¿Hay diferencia entre la definición de nombre y la definición de cosa?
69. ¿Hay diferencia entre la división y la partición?
70. ¿Qué condiciones debe reunir la división?
71. ¿Es posible definir las ideas simples?

72. ¿Qué condiciones debe reunir una buena clasificación?
73. ¿La educación será causa mediata o inmediata de errores?
74. ¿Qué se entiende por dialéctica?
75. ¿Qué es proposición lógica y cuántas ideas entran en ella?
76. ¿Cómo se divide la proposición lógica?
77. ¿Qué es demostración?
78. ¿Hay demostración cuando verificamos una inducción inmediata?
79. ¿Qué diferencia hay entre las demostraciones simples y las compuestas?
80. La que se llama demostración *ad hominem* ¿es demostración propiamente tal?
81. ¿Hay diferencia esencial entre el silogismo y la demostración?
82. ¿Qué es sofisma?
83. ¿Es sofisma la inducción defectuosa, y en qué puede consistir el defecto de la inducción?
84. ¿Qué es petición de principio?
85. ¿En qué se distingue la enumeración imperfecta de la inducción defectuosa?
86. ¿En qué se distingue el entimema de la argumentación por ejemplos?
87. La preposición ¿qué idea expresa en el discurso?
88. El verbo ¿qué idea expresa en la proposición?
89. ¿Qué funciones ejerce la conjunción en el discurso?
90. En el verbo ¿se modifica la significación con la variación de singular a plural?
91. ¿Qué diferencia existe entre la escritura alfabética y la silábica?
92. ¿Es admisible la teoría del verbo único?

B) PROGRAMES I QÜESTIONARIS REDACTATS PER LLORENS

I. *Dos programes del professor Llorens*

Durant els anys acadèmics 1867-68 i 1868-69, l'ensenyament de la Facultat de Filosofia i Lletres estava dividit, com hem vist més amunt, en els tres períodes de Batxillerat, Llicenciatura i Doctorat. En el primer es cursaven Estudis Superiors de Psicologia i Lògica, i en el segon, Metafísica i Ètica. Aquesta separació s'esqueia ésser ja habitual en la càtedra de Llorens. Les variacions que el mestre hi introduïa depenien, més que de la denominació oficial de l'assignatura, del nombre de dies de què disposava i del caràcter elemental o no de l'ensenyança.

Figuren entre els papers de Llorens i de lletra pròpia, els dos programes que publiquem a continuació, els quals porten la data del 30 d'abril del 1868.

PROGRAMA DE ESTUDIOS SUPERIORES DE PSICOLOGÍA Y LÓGICA

Programa d'Estudis Superiors de Psicologia i Lògica. — Aquest programa té unes característiques especials: la gran extensió del capítol de la memòria i del sentiment, i també la major importància que es dóna a la part comparativa, sens dubte per tractar-se d'estudis superiors. A remarcar encara un interès particular per les doctrines d'Aristòtil, que hi són exigides amb més insistència que les d'altres pensadors. Els autors preferits, després d'Aristòtil, són Plató, sant Agustí, Lluís Vives i els Escocesos.

Les dues parts de Psicologia i Lògica acaben amb una història de cada una d'aquestes disciplines.

PROGRAMA DE ESTUDIOS SUPERIORES DE PSICOLOGÍA Y LÓGICA

- Filosofía y su división.
- Del método que debe emplearse en Filosofía.
- Psicología. — Su relación con las demás partes de la Filosofía.
- De la Psicología considerada como ciencia de observación. Su distinción de la Fisiología y de la Antropología.
- Importancia de la Psicología considerada como ciencia de observación. Dificultades que ofrece la observación interna.
- De las propiedades fundamentales del alma.
- De las potencias del alma.
- De las varias divisiones que se han hecho de las potencias del alma.
- De la facultad de conocer.
- De la conciencia.
- De la atención.
- De los sentidos en general.
- Del olfato y del gusto.
- Del oído.
- De la vista.
- Del tacto y de su división.
- De la facultad locomotiva y de su relación con el sentido del tacto.
- De la sensación y de la percepción propiamente dichas.
- Resumen de la teoría del conocimiento sensible.
- Doctrina de Aristóteles sobre los sentidos.
- De la memoria, de la imaginativa en general, del conocimiento representativo que es propio de la memoria.
- De la retentiva.
- Leyes de la memoria. Ley de la atención.
- Leyes de asociación. Ley de recuerdo directo.
- Ley de recuerdo indirecto.
- Ley de los coadyacentes.
- Ley de los similares.
- Ley de los contrarios.
- De la reminiscencia. Su división.
- Caracteres de una buena memoria.
- De las variedades que ofrece la memoria.
- Del cultivo de la memoria.
- Doctrina de Aristóteles sobre la memoria.
- Doctrina de San Agustín.
- Doctrina de Luis Vives.
- Doctrina de los filósofos que han aplicado a la memoria la teoría de Leibniz acerca de las modificaciones latentes.
- De la imaginativa como facultad productora.
- De la imaginativa como facultad artística.
- De la facultad cognoscitiva superior. Su división.
- De la facultad dianoética. Distinción entre el pensamiento considerado en sentido estricto y los demás elementos de la conciencia.
- De los conceptos considerados psicológicamente. Su división.
- De la formación de los conceptos. Abstracción y generalización.
- Del acto de juzgar.

- Del acto de raciocinar.
- De la relación que hay entre el lenguaje y el ejercicio de facultad dianoética.
- De la distinción leibniziana entre el conocimiento intuitivo y el conocimiento simbólico.
- Del nominalismo y del conceptualismo.
- De la cuestión de *primo cognito*.
- De la facultad noética.
- De la capacidad de sentir.
- De las sensaciones.
- De los sentimientos.
- De las varias clasificaciones que se han hecho de los sentimientos.
- Sentimiento de curiosidad.
- Sentimiento de la ciencia.
- Sentimiento de la verdad.
- Sentimiento de lo bello.
- Sentimiento de lo sublime.
- Sentimiento de la propia conservación.
- Sentimiento de la dignidad personal y sus derivados.
- Sentimiento de la opinión.
- Sentimiento moral.
- Sentimiento religioso.
- De los sentimientos de benevolencia.
- De los sentimientos de malevolencia.
- De los sentimientos en sus relaciones con el organismo.
- De las emociones. Su división.
- De los apetitos propiamente dichos.
- De los deseos. Su división.
- De los afectos propiamente dichos. Su división.
- De las pasiones. Su división.
- Indagación acerca del origen del placer y del dolor. Teoría de Platón. Teoría de Aristóteles. Doctrina de Luis Vives. Teorías de algunos psicólogos modernos.
- De la facultad de querer.
- De la volición propiamente dicha y de sus antecedentes y consiguientes.
- División de las voliciones.
- Del libre albedrío.
- De los motivos y de su división.
- De la influencia de los motivos.
- De las acciones. Su división.
- De la facultad locomotiva en sus relaciones con la voluntad.
- Del hombre considerado como agente libre en el Universo.
- Del poder que tiene la voluntad sobre el pensamiento.
- Del poder que tiene la voluntad sobre los hechos afectivos.
- De los hábitos.
- Doctrina de Aristóteles acerca de la voluntad.
- Síntesis de las potencias del alma. Su combinación en diferentes individuos.
- Talento. Carácter.
- De la actividad incesante del alma.
- De las potencias del alma en su relación con el cuerpo.
- Indicaciones acerca de la historia de la psicología: Platón, Aristóteles, San Agustín, los Escolásticos, Luis Vives, los Cartesianos, Kant, Herbart, Biunde.
- Comparación de los trabajos psicológicos de las diferentes escuelas, con los que ha hecho la Escuela escocesa desde su origen hasta nuestros días.

- Lógica. Su naturaleza. Su división.
- Lógica pura. Materia y forma del pensamiento.
- De las leyes lógicas.
- Del principio de identidad. Su historia.
- Del principio de contradicción. Su historia.
- Del principio *exclusi tertii*. Su historia.
- De los productos de la facultad dianoética lógicamente considerados.
- De los conceptos. Su división.
- De los juicios. Su división.
- De los raciocinios. División de los mismos por su forma interna.
- De las reglas silogísticas en su relación con las leyes fundamentales de la lógica pura.
- División de los raciocinios por su forma externa.
- Del método.
- De la definición.
- De la división.
- De la demostración.
- Consideraciones sobre la Lógica mixta.
- Importancia de la Lógica aristotélica.
- De la Introducción de Porfirio.
- De las Categorías.
- De la Interpretación.
- De los Analíticos primeros.
- De los Analíticos postreros.
- De los Tópicos.
- De los Argumentos sofísticos.
- Del carácter de la Lógica de Aristóteles. Hasta qué punto le conviene el nombre de *Organon*.
- Breve exposición del *Novum Organum*.
- De la comparación que se ha hecho de los trabajos lógicos de Aristóteles con los de Bacon.
- Del Discurso sobre el Método.
- De las diferentes opiniones que se han sostenido acerca de la naturaleza de la Lógica.

Programa de Metafísica i Ètica. — El questionari de Metafísica i Ètica és més reduït. La part històrica, en canvi, té a la Metafísica més extensió que als programes de Psicologia i Lògica. Afegim-hi, encara, que el punt de vista sistemàtic prepondera sobre l'estrictament doctrinal. L'Ètica és considerada com un complement de la Metafísica. Les preguntes sobre el lliure albir, l'existència de Déu, el Bé suprem i la immortalitat de l'ànima ocupen gairebé la totalitat de la seva extensió.

PROGRAMA DE METAFÍSICA Y ÈTICA

- Noción de Metafísica. Primeros ensayos de las Escuelas griegas
- Dialéctica de Platón.
- Metafísica de Aristóteles.
- Metafísica de los Escolásticos.
- Metafísica del siglo XVII.
- Crítica de Kant.

- De la Metafísica posterior a la Crítica de Kant.
 Cuál debe ser el objeto de la Metafísica. Método que debe emplearse en Metafísica. Punto de partida.
 Análisis del pensamiento.
 De las nociones empíricas.
 De las nociones racionales.
 Problema del origen de los conocimientos humanos.
 Del empirismo.
 Del sensualismo.
 Del racionalismo puro.
 Refutación de estos sistemas.
 De los principios racionales. Leyes lógicas.
 Principio de substancia.
 Principio de causalidad.
 Principio teleológico.
 Del Sentido común.
 Noción de la Cosmología. De la existencia del mundo visible. Doctrina del realismo natural.
 Del idealismo.
 Del materialismo.
 De la identidad absoluta.
 Refutación de los tres errores susodichos.
 Hipótesis de la representación.
 Del conocimiento intuitivo y del conocimiento representativo.
 Refutación de la hipótesis de la representación.
 Objeciones que se hacen a la doctrina del realismo natural. Solución de las mismas.
 De la realidad externa. Cualidades primarias, secundo-primarias y secundarias. Atomismo y dinamismo.
 Noción del *Cosmos*. Limitación. Nexo causal. Orden y finalidad del Mundo.
 Noción de la Psicología racional. Principio de Descartes.
 Del alma humana considerada en sí misma.
 Del alma humana comparada con otros seres.
 De la unión del alma con el cuerpo. Doctrina de Aristóteles. Su adopción por los Escolásticos.
 De las hipótesis que se han inventado para explicar la unión del alma con el cuerpo.
 Solución de las objeciones que se han hecho contra la espiritualidad del alma.
 De la Teodicea. Estudio de la conciencia en cuanto nos da testimonio de la existencia del Ser Supremo.
 Pruebas de la existencia de Dios.
 Atributos de Dios.
 De la creación. De la conservación del mundo.
 Del fin moral de la creación.
 Refutación del ateísmo y del panteísmo.
 Ética. Análisis de la conciencia práctica.
 De los motivos afectivos. Del interés.
 Del deber. Del mérito y demérito. Del sentimiento moral.
 De algunos elementos de nuestra naturaleza que se combinan con el principio del deber.
 Errores que nacen de la aplicación del empirismo y del sensualismo a la interpretación de la conciencia moral.

Solución de las objeciones que se han hecho contra la inmutabilidad de las distinciones morales.

Del libre albedrío. Refutación de los argumentos que se han hecho contra el libre albedrío.

Crítica de la doctrina de Kant sobre la autonomía de la voluntad.

Demostración de la existencia de Dios fundada en los datos que ofrece nuestra conciencia moral.

Del Sumo Bien. Del último fin del hombre.

De la inmortalidad del alma.

Exposición sistemática de los deberes del hombre.

2. *Uns temes de qüestionari*

El 7 de juny del 1869 va quedar redactat un qüestionari per a l'exercici del grau de doctor en la Facultat de Filosofia i Lletres.¹ Porta les signatures del degà Jacint Díaz i del secretari senyor Vidal i Valenciano. Dels quaranta temes que l'integren, dotze corresponen a Literatura, dotze a Filosofia, vuit a Història, i altres vuit a Llengües, meitat al grec i meitat a l'hebreu. Dels temes de filosofia (comprentent-hi l'estètica), són de Metafísica els quatre primers i d'Història de la filosofia els últims. La tria dels temes i la manera d'ésser formulats revelen clarament la procedència llur. Remarquem efectivament en els que duen els n.º 13, 14, 15 i 16, qüestions predilectes de Llorens: racionalisme, empirisme, fonament psicològic de la Filosofia i prova moral de l'existència de Déu. Els temes d'història de la filosofia no comprenen més que una introducció comparativa de la Filosofia grega i oriental i unes preguntes sobre els Eleàtics, els Sofistes i Sòcrates.

Heus ací la seva redacció :

N.º 13. ¿Qué se entiende por racionalismo puro y cuáles son las aplicaciones que se han hecho de este sistema?

N.º 14. ¿Qué se entiende por empirismo y qué relación tiene este sistema con el sensualismo?

N.º 15. ¿Puede la conciencia humana servir de base a la Filosofía?

N.º 16. ¿Cómo se demuestra la existencia de Dios partiendo de los datos que nos suministra el análisis de la conciencia práctica?

N.º 21. Comparación de los destinos de la Filosofía entre los orientales y los griegos. Causas que han determinado los progresos que la misma ha obtenido principalmente entre los últimos. Circunstancias generales y exteriores que han concurrido a la diferencia de estos resultados. Circunstancias particulares relativas a la dirección de las facultades intelectuales y de las ideas en Oriente y en Grecia.

N.º 22. Los Eleáticos. Origen de la Escuela eleática y evolución realizada por la misma. Su carácter general y distintivo. Su división en dos ramas: Eleáticos metafísicos. Heráclito. Eleáticos físicos. Sistemas especiales de cada una de dichas escuelas y filósofos que a las mismas pertenecieron. Circunstancias en virtud de las cuales la historia de esta escuela tiene un interés especial de actualidad.

N.º 23. Los Sofistas. Qué eran los Sofistas. Circunstancias que ocasionaron la

1. D'un quadern existent a l'Arxiu de la Facultat de Filosofia i Lletres. A continuació del qüestionari per als exercicis del grau de llicenciat (1873) hi ha relligat el del doctorat.

revolución llevada por ellos a cabo, consideradas bajo un punto de vista general y particular. Qué grado de confianza merecen Platón y Aristóteles para juzgar el carácter verdadero de los Sofistas. Medio para comprobar su testimonio. Retrato general que de los Sofistas trazan Platón y Aristóteles.

N.º 24. Sócrates : Restauración llevada a cabo por el mismo. Punto de vista desde el cual debe ser considerada. Estado en que se hallaba la Filosofía. Condiciones indispensables en su restaurador. Medios que excogitó para realizar su fin. Puntos principales a que se refiere esta restauración. Ataca en sus causas los abusos que extravían a los filósofos. Refiere la Filosofía a su verdadero origen. Da a su enseñanza un carácter esencial. Doctrina propia de Sócrates.

C) HONORS ACADÈMICS I CÀRRECS UNIVERSITARIS. COMISSIONS.

1. Llorens, secretari de la Facultat. — En fer-se la separació de l'Institut i la Facultat de Filosofia i Lletres, quedà de degà Pere Vieta, i Xavier Llorens fou nomenat pel rector Joaquim Rey, secretari de la Facultat, el 10 d'octubre del 1847.

El degà Bergnes de las Casas proposà el professor Llorens per a secretari de la Facultat el 29 de setembre del 1858, i el 4 del mes següent fou nomenat pel Rectorat. Hi ha nova proposta de Bergnes el 30 de maig del 1859 i nomenament pel vice-rector Roig i Rey el dia 31.

Durant els anys següents Llorens seguí exercint aquell càrrec, fins l'any 1869, quan estava encarregat del deganat el pare Díaz. El succeí en la secretaria Vidal i Valenciano.

2. El 1848 fou nomenat jutge censor del Tribunal d'oposicions a la càtedra que ell havia deixat vacant a l'Institut. L'obtingué Pere Codina i Vilà.

3. Llegeix el discurs inaugural del curs acadèmic del 1854-55.

4. El 17 de maig del 1854 és delegat pel rector per a fer unes visites d'inspecció a l'Institut de Segon Ensenyament i Escola Normal de Girona.

5. El dia 2 de gener del 1865 fou nomenat pel Rectorat, membre de la Comissió que havia d'honorar la memòria de F. Permanyer i Tuyet.

6. En crear-se a la Universitat de Madrid la càtedra de *Sistema de la Filosofia*, que era una fundació testamentària de Sanz del Rio, fou nomenat un tribunal, del qual formava part el doctor Llorens (*Gaceta* del 12 d'octubre del 1870).¹

7. Certificacions de menys interès que figuren en els expedients universitaris :

L'any 1856 demanà consecutivament dues llicències : una, el 16 de febrer, allegant que per assumptes particulars havia d'anar a Madrid. Li fou concedida pel rector accidental Ramon Roig i Rey (21 de febrer), previ l'informe del degà interí senyor Agell, el qual certificava que l'assignatura del doctor Llorens tenia pocs alumnes. L'altra petició la va fer el mes d'abril, sollicitant que li fos concedit un mes i mig de llicència, per tal d'anar a Andalusia a refer la seva salut, cosa que li fou concedida (25 d'abril) pel director general d'Instrucció Pública, Joan M. Montalban.

El 6 de febrer del 1863 demanà també quinze dies de llicència.

1. Eren vocals nats els professors de Madrid : Ferran de Castro, Garcia Blanco, Moreno Nieto, Salmeron i Giner de los Rios, i completaven el Jurat : Manuel Ruiz de Quevedo, P. de Azcàrate i Frederic de Castro. El primer ocupant d'aquesta càtedra fou Tomàs Tapia, mort el 1873.

En l'expedient es troben alguns oficis demanant autorització, o comunicant que surt de Barcelona per a passar les vacances a Vilafranca del Penedès (18 de juliol del 1850, 7 de juny del 1855, 21 de juny del 1859), i a Saragossa (4 de juliol del 1866 o 67); autoritzant l'habilitat senyor Vicenç Rocés per tal que cobri durant l'estiu la seva paga de catedràtic (22 de juliol del 1861, 27 de juny del 1862); un altre, dient que havent passat ja les vacances es troba en disposició de reintegrar-se a les seves tasques acadèmiques.

Una reclamació d'havers del darrer trimestre del 1858 per la seva càtedra de Geografia (6 d'agost del 1860), motivà una contesta de l'ordenador general de pagaments, senyor Nicolau Suárez Canton (8 de setembre) i una certificació de la Universitat (18 del mateix mes).

El 4 d'octubre del 1858 és ascendit en l'Escalafó.¹ El 2 de setembre del 1868, per defunció de F. de P. Novar, és ascendit al n.º 90 de l'Escalafó de Catedràtics de la Universitat, amb l'antiguitat del 20 d'agost del 1868.² En la mateixa Reial ordre és ascendit al n.º 30 el metge i psicòleg català Pere Mata. L'ordre porta la signatura de Josep Fernàndez Espino, l'amic i co compositor de Milà, conegut també pels seus llibres de literatura.

D) LA CÀTEDRA VACANT DE METAFÍSICA

En morir Llorens, la seva vacant fou ocupada provisionalment per l'auxiliar Joaquim F. Sabater, en virtut d'acord pres per la Facultat en sessió del 29 d'abril del 1872, o sigui als sis dies del traspàs del mestre. Obert pel Ministeri el concurs per a proveir l'esmentada càtedra, fou nomenat el professor de la mateixa assignatura de Granada, Josep Somoza i Llanos, el qual es possessionà el 14 de març del 1873.³ Traslladat aquest el 1887, restà vacant la càtedra de Metafísica durant setze anys. Professors auxiliars i supernumeraris l'ocuparen; foren aquests Donadiu, Soriano i Barjau. Per fi, el 24 de març del 1893 prengué possessió de la càtedra el nou numerari senyor Sanz Benito.⁴ Divergències d'ideologia i possiblement també condicions de caràcter, el feren incompatible amb el Claustre de la Facultat. Sovintejaven les protestes i aldarulls escolars, i per últim s'acorda⁵ separar l'ensenyament de la Metafísica del preparatori de Dret de la dels dos cursos de la Facultat. S'encarregà de la primera el doctor Barjau i de la segona el titular. El 22 de gener del 1894 permutà el senyor Sanz Benito amb el doctor Daurella, que era catedràtic de la mateixa assignatura a la Universitat de Valladolid.

E) ADVERTÈNCIES PRELIMINARS DEL DOCTOR BALARI A LES LLIÇONS DE XAVIER LLORENS

Transcrivim ací, pel seu interès, aquestes advertències, que es troben en dos fulls de la mateixa grandària que el manuscrit de les Lliçons, i que són de lletra

1. 14,000 rals de sou anual.
2. Anualment 1,600 escuts, o sigui 16,000 rals.
3. Josep Somoza i Llanos (1816-1889). Fill de Valladolid i professor de Metafísica de les Universitats de Granada (1852), Barcelona (1872) i Madrid. És autor d'un *Curso completo de Filosofía* (1842) i d'altres obres destinades a l'ensenyament secundari.
4. Manuel Sanz i Benito (1860-1911). Morí essent professor de Lògica fonamental de la Universitat de Madrid. Krausista i espiritista deixà algunes obres i col·laborà en diverses revistes.
5. Sessió de la Facultat del 27 de novembre del 1893.

també del doctor Balari. En el moment de la publicació de la Facultat no pogueren ésser utilitzats; més tard, en regirar els llibres que formaven la Biblioteca d'ex-alumnes, van ésser retrobats aquests fulls.

Del contingut de les advertències es desprèn que dintre de la unitat d'ensenyament de Llorens, és precís reconèixer variacions i adaptacions, algunes de les quals han d'atribuir-se, no solament a causes exteriors, com són el canvi de plans acadèmics i la procedència dels alumnes (Dret, Filosofia), sinó segurament també a certes vacil·lacions en l'apreciació d'alguns detalls de l'estructura de la Didàctica filosòfica, tal com ell la concebia.

Advertencias preliminares

Las lecciones comprendidas en los dos tomos son explicaciones hechas en la cátedra de Metafísica por el doctor don Francisco Javier Llorens y Barba (E. P. D.) durante los cursos académicos de 1864 a 1865 y de 1867 a 1868, escritas en taquigrafía y vertidas a la escritura común en 1873 y 1874. Pertenecen al curso de 1867-68 todas las del segundo tomo, correspondientes a la Metafísica, y las trece primeras del primer tomo; son del curso de 1864-65 las restantes del tomo primero.¹

El doctor Llorens explicaba ordinariamente, en el período del Bachillerato en Filosofía y Letras, los elementos de Psicología, Lógica y algo de la Metafísica. Las lecciones del tomo primero pertenecen, pues, al curso elemental, a excepción de las trece primeras lecciones citadas. Habiéndose establecido en 1867, en la Universidad de Barcelona, el período de la Licenciatura en Filosofía y Letras, desempeñó la asignatura de Metafísica el catedrático doctor don Cayetano Vidal y Valenciano, hasta que el Gobierno nombró al señor doctor Llorens. Al encargarse el último de esta asignatura, empezó la explicación de la Metafísica, y por esto empiezan así las lecciones del primer tomo; mas, teniendo en consideración que muchos de los matriculados hacía tiempo habían estudiado la Psicología, creyó conveniente suspender las lecciones de Metafísica para dar antes un repaso a la Psicología en una corta serie de lecciones, que son las trece mencionadas del tomo primero.

La versión de las lecciones es literal, excepto las lecciones 11 y 12 del segundo tomo, que son un resumen facilitado por un condiscípulo. El vacío de estas dos lecciones recuerda el vacío que dejó en su corazón la muerte de la madre del que tomó y ha traducido las notas taquigráficas. Esta versión se ha llevado a cabo con el posible esmero, a pesar de haber transcurrido una respetable serie de años, habiéndose logrado un resultado satisfactorio merced al buen sistema taquigráfico empleado (cuyas excelencias apreció el doctor Llorens) y a una gran paciencia y mejor voluntad por parte del traductor de las notas.

Es de advertir, además, que las lecciones de Psicología y Lógica, así como las de Filosofía práctica del tomo primero, son de menor extensión cada una de ellas, porque debía explicarlas después de haber dictado unos apuntes para guía de los estudiantes, y después de haberles preguntado; mientras que las del segundo tomo y las trece primeras del primero tienen más extensión, porque dedicaba la hora de clase a la explicación, preguntando solamente en días que al efecto destinaba.

Es preciso, también, tener presente que las lecciones de Psicología y Lógica fueron dadas por la noche a los estudiantes de Filosofía y Letras, mientras que, por la mañana, explicaba la misma asignatura a los de la Facultad de Derecho, porque formaba parte, en 1864-65, del curso de Ampliación, teniendo, también, a su

1. Balari, com es comprèn, es refereix als dos volums que forma el manuscrit de les lliçons transcrites per ell i que varen servir de base a la publicació de la Facultat.

cargo, en aquella fecha, la asignatura de Geografía. Circunstancias son éstas que debieron influir mucho en la extensión y desenvolvimiento de la asignatura.

No se crea que en ambos tomos estén resumidos los conocimientos filosóficos del doctor Llorens. La asignatura era alterna en los cursos mencionados; las fiestas de Reglamento y las concedidas de gracia por el señor Rector, disminuían, naturalmente, los días hábiles para la explicación de la asignatura, lo que obligaba al doctor Llorens a limitarse. De aquí que, según el tiempo de que podía disponer, explicaba más o menos. Prueba de ello son las lecciones que, con el nombre de Filosofía Práctica, se han puesto al fin del tomo primero. Aquél parece ser su lugar propio; sin embargo, previendo el doctor Llorens, en el curso de 1864-65, que si las explicaba antes de pasar a la Metafísica quizás no podría redondear esta parte de la asignatura, las dejó para el fin, como lo demuestran las primeras palabras con que empieza la lección 31, que aluden a la Metafísica.

Además, es de notar, respecto a esto, que el plan de la Metafísica que desenvuelve en el tomo segundo, es completamente distinto del que había seguido hasta aquella fecha, de modo que suprimió algunas cosas que explicaba en otros cursos y añadió otras que no había explicado, o, por lo menos, no había desarrollado con tanta extensión.

De todo esto se deduce que las lecciones contenidas en los dos tomos son un momento histórico de la vida del doctor Llorens y que no resumen todos sus conocimientos filosóficos respecto de su doctrina. El doctor Llorens varias veces había manifestado deseos de dar otro curso para los que quisieran cultivar por afición la Filosofía, con objeto de desenvolver más extensamente los conocimientos que apuntaba en los cursos ordinarios, explicando, además, algo sobre la Historia de la Filosofía.

La obra del doctor Llorens es, en cuanto puede decirse, espontánea, esto es, no elaborada en su bufete y en la soledad, donde pudiese consultar y corregir, sino obra del momento, no destinada a la posteridad. Como hija de la palabra hablada, encuéntrase en ella repeticiones necesarias.

JAUME SERRA HUNTER